

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Metaaldetectie in Vlaanderen

Historiek, Europese context en stand van zaken anno 2020

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Metaaldetectie in Vlaanderen
Historiek, Europese context en stand van zaken anno 2020

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 152

AUTEURS

Isabelle Jansen, Erwin Meylemans, Marc Brion, Ine Demerre,
Kris Vandevorst, Lieselotte Couck, Sevgi Gerçek en Rone Fillet

JAAR VAN UITGAVE

2020

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Sonja Vanblaere

OMSLAGILLUSTRATIE

De metaaldetectorist bij zonsondergang (Buggenhout)
Copyright: ishootyou.be

agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroenderfgoed.be
www.onroenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.
This work is licensed under the Free Open Data Licence v.1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding
4.0 Internationaal-licentie. Bezoek
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van
de licentie.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution
4.0 International License. To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

ISSN 1371-4678
D/2020/3241/214

////////////////////////////////////

METAALDETECTIE IN VLAANDEREN

Historiek, Europese context
en stand van zaken anno 2020

////////////////////////////////////

ISABELLE JANSEN, ERWIN MEYLEMANS, MARC BRION, INE DEMERRE,
KRIS VANDEVORST, LIESELOTTE COUCK, SEVGI GERÇEK EN RONE FILLET

INHOUD

1	INLEIDING.....	6
2	VAN EEN TOTAALVERBOD NAAR LEGALISERING VAN METAALDETECTIE	7
3	METAALDETECTIE IN VLAANDEREN	12
3.1	METAALDETECTIE IN HET ONROERENDERFGOEDDECREET	12
3.2	METAALDETECTIE EN DE MOGELIJKHEDEN VOOR ARCHEOLOGIE	14
3.3	WAT IS EEN MUSKETKOGEL WAARD?.....	17
3.3.1	INLEIDING.....	17
3.3.2	MUSKETKOGELS ALS INDICATOR VAN EEN MILITAIRE ACTIE.....	17
3.3.3	MUSKETKOGELS ALS ARCHEOLOGISCH STUDIEMATERIAAL BIJ DE ANALYSE VAN EEN MILITAIRE SITE.....	17
3.3.4	VOORZICHTIGHEID BIJ INTERPRETATIE.....	20
3.3.5	DISCUSSIE	21
3.3.6	BESLUIT	21
3.4	LANGS DE OEVERS VAN DE SCHELDE: METAALDETECTIE EN VELDPROSPECTIE ALS NOODARCHEOLOGIE.....	26
3.4.1	INLEIDING.....	26
3.4.2	ARCHEOLOGIE EN DE EROSIE VAN DE SCHELDEOEVERS	26
3.4.3	METAALDETECTIE EN PROSPECTIE ALS NOODARCHEOLOGIE.....	31
3.4.4	BESLUIT	31
4	METAALDETECTIE IN EUROPESE CONTEXT.....	33
4.1	INTERNATIONALE RICHTLIJNEN	33
4.2	OVERZICHT VAN DE SITUATIE IN ANDERE DELEN VAN EUROPA	33
4.2.1	BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	33
4.2.2	WALLONIË.....	34
4.2.3	NOORWEGEN.....	34
4.2.4	FINLAND	35
4.2.5	ZWEDEN	35
4.2.6	HET VERENIGD KONINKRIJK	36
4.2.7	DENEMARKEN	38
4.2.8	POLEN	38
4.2.9	DUITSLAND.....	39
4.2.10	NEDERLAND.....	41
4.2.11	TSJECHIË	41
4.2.12	SLOVAKIJE	41
4.2.13	OOSTENRIJK.....	42
4.2.14	FRANKRIJK.....	42
4.2.15	HONGARIJE.....	43

4.2.16	ROEMENIË	43
4.2.17	ITALIË	44
4.2.18	SPANJE	44
4.2.19	PORTUGAL	44
4.3	SYNTHESE	44
5	METAALDETECTIE: DE ACTOREN	47
5.1	HET AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED	47
5.2	ERKENDE METAALDECTORISTEN	48
5.3	ERKENDE ARCHEOLOGEN	49
5.4	DEPARTEMENT OMGEVING – AFDELING HANDHAVING	50
5.4.1	ZACHTE HANDHAVING VERSUS HARDE HANDHAVING	50
5.4.2	INBREUKEN VERSUS MISDRIJVEN	50
5.5	MEDEA	51
5.6	IOED’S EN ONROERENDERFGOEDGEMEENTEN	52
5.7	ZAKELIJKRECHTHOUDERS OF GEBRUIKERS	53
6	EIGENDOMSRECHT EN HET BEHEER VAN EEN ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE	54
7	DE METAALDETECTIEMELDINGSAPPLICATIE	56
8	BESLUIT	59
9	BIBLIOGRAFIE	60
9.1	UITGEGEVEN BRONNEN	60
9.2	ONUITGEGEVEN BRONNEN	65
9.3	WETGEVING	66
9.4	WEBSITES	67
9.5	LIJST VAN GEBRUIKTE FIGUREN	70

1 INLEIDING

Een metaaldetectorist beoefent metaaldetectie vooral in zijn of haar vrije tijd. Daarom spreken we over hobbymetaaldetectoristen. Een metaaldetectorist kan in Vlaanderen sinds 1 januari 2015 een erkenning aanvragen. Voorheen was metaaldetectie er buiten een archeologisch onderzoek verboden. De voorwaarden voor het verkrijgen van een erkenning zijn:

- meerderjarig zijn;
- de laatste 5 jaar niet veroordeeld zijn voor een inbreuk of misdrijf tegen de Onroerenderfgoedregelgeving.

Een erkenning blijft permanent geldig.

Op 1 april 2018 bezaten 1841 metaaldetectoristen een erkenning. Dat cijfer steeg tot 4170 op 25 mei 2020.¹

In dit rapport geven we een overzicht van de ontwikkelingen inzake metaaldetectie in Vlaanderen. We beginnen met een korte historiek van de totstandkoming van de huidige metaaldetectieregelgeving.

Een nieuwe regelgeving betekent nieuwe spelregels. Die worden in hoofdstuk 3 besproken.

De erfgoedwaarde van metaalvondsten en de rol van hobbymetaaldetectoristen in de ontwikkeling van burgerwetenschappen komen vervolgens aan bod.

In hoofdstuk 4 gaan we uitgebreid in op de verschillende metaaldetectiewetgevingen in Europa.

We beschrijven het Vlaamse metaaldetectiespeelveld in hoofdstuk 5: wie heeft welke functie?

Vondsten gevonden met behulp van een metaaldetector creëren een bijzondere eigendomssituatie. Dat lichten we toe in hoofdstuk 6.

Het metaaldetectievondstmeldingsformulier werd in een nieuw jasje gestoken. De nieuwigheden worden besproken in hoofdstuk 7.

We sluiten het rapport af met enkele vaststellingen.

---

¹ Cijfer Frank Carpentier van 25 mei 2020.

2 VAN EEN TOTAALVERBOD NAAR LEGALISERING VAN METAALDETECTIE

Het *decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium* liet het ‘gebruik van metaaldetectoren met het doel om archeologische objecten op te sporen en ze te verzamelen’ alleen maar toe als dit gebeurde binnen een vergunde opgraving of prospectie met ingreep in de bodem. Detectie kon dus alleen op een vergunde archeologische opgraving, na het verkrijgen van een aparte vergunning voor detectie en door of onder begeleiding van een archeoloog.

Bij het opstellen van het decreet van 1993 ging men uit van de opvatting dat het gebruik van metaaldetectoren en de vernieling van het archeologische erfgoed hand in hand gingen. Het gebruik werd enkel als verantwoord beschouwd in het kader van een archeologisch onderzoek dat volgens de regels van de kunst werd uitgevoerd. Deze situatie, een feitelijk totaalverbod voor hobbymetaaldetectie, verzakte de verstandhouding tussen archeologen en de metaaldetectoristen.²

In de praktijk bleek echter, zoals dit ook in andere landen in Europa het geval is (zie hoofdstuk 4), dat dit totaalverbod de uitoefening van de hobby niet tegenhield en dat het aantal detectoristen met de jaren gestaag toenam. Met de opstart van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) in 2000, en dus met de opbouw van een Vlaamse inventaris van waarnemingen met archeologisch belang, groeide al gauw het besef dat hierdoor een potentieel belangrijke bron aan informatie verloren ging. Bovendien werkten op dat moment al een aantal archeologen (van musea, gemeentelijke diensten, etc.) samen met metaaldetectoristen, goedbedoelend maar in wezen dus op een illegale manier.

Daarom startte het VIOE, de voorloper van het agentschap Onroerend Erfgoed, in 2005 een overleg op met de toenmalige koepelverenigingen of belangengroepen van metaaldetectoristen, zoals ‘Prospector Vlaanderen’, de ‘Nationale Vereniging voor Metaaldetectie’³, BAHAAT vzw⁴, ‘Detector Vrienden Vlaanderen (DVVL)’⁵ etc. Dit leidde tot de oprichting van een werkgroep Metaaldetectie, aangestuurd door het VIOE, met vertegenwoordiging van een aantal andere overheden en organisaties met een archeologische taak (provincies, gemeenten, musea) en van de detectieverenigingen.

Deze werkgroep Metaaldetectie schreef deze standpunten uit in een consensusnota die in 2006 door het toenmalige agentschap Ruimte en Erfgoed werd voorgelegd aan de toenmalige minister bevoegd voor onroerend erfgoed. Dit resulteerde echter niet tot een wijziging van de regelgeving omdat het traject vroegtijdig werd stopgezet. Het leidde wél tot het opstellen van een eerste ‘Deontologische Code’⁶ voor de uitvoering van metaaldetectie, die door de aard van de toenmalige regelgeving uiteraard geen decretale kracht kon krijgen, maar die door de verschillende verenigingen wel werd gedragen en verspreid onder de leden. Deze deontologische code lag mee aan de basis van het deel over metaaldetectie voor de huidige ‘Code Goede Praktijk’.⁷

Vanaf dit moment werd ook actief de samenwerking met detectoristen opgezocht, en creëerde het VIOE beetje bij beetje modaliteiten voor het aanmelden van metaaldetectievondsten en de systematische verwerking ervan in de CAI. Dit leidde tot een stelselmatige toename van het aantal meldingen en registraties in de CAI, vooral vanaf 2004 (figuur 1).

---

² Luts 2000.

³ NVD ANP 2020.

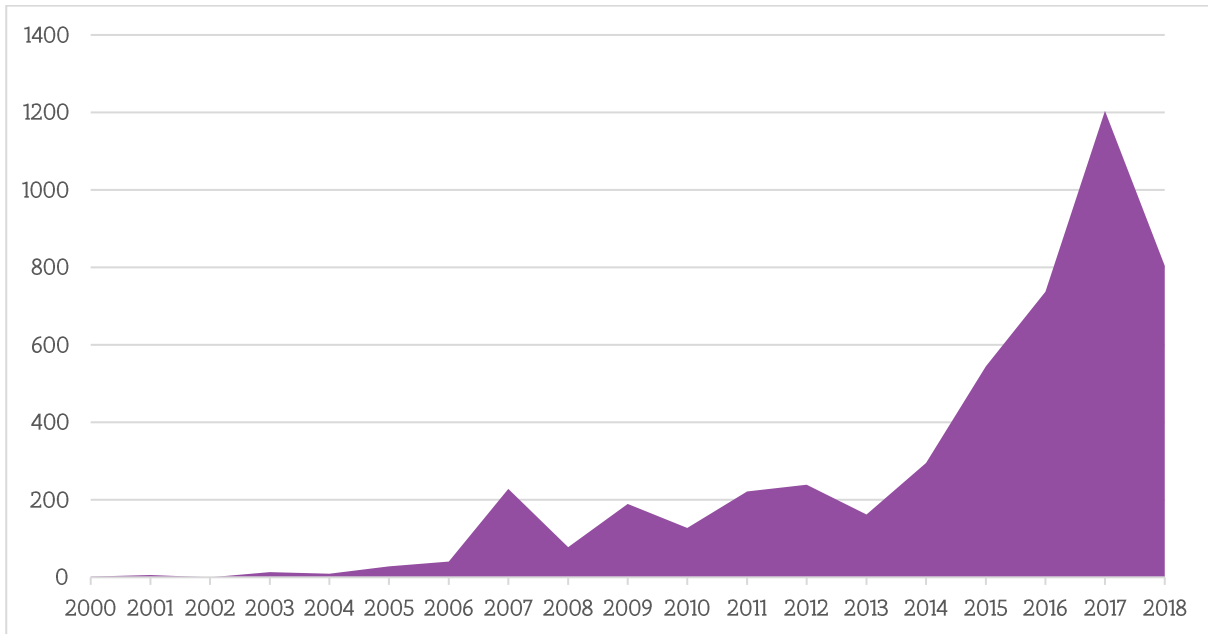
⁴ ETWIE 2020.

⁵ DVVL 2020.

⁶ *Deontologische Code voor detectoramateurs en verzamelaars van detectorvondsten in het Vlaams Gewest* van 2013.

⁷ Voluit: ‘Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologische vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren’.

Figuur 1: Evolutie van het aantal meldingen van metaaldetectievondsten geregistreerd in de CAI tussen 2000 en 2018 (© Erwin Meylemans 2020, Onroerend Erfgoed).

Een nauwere samenwerking met de metaaldetectoristen leidde bovendien tot het onderzoek van een aantal uitzonderlijke vondsten, waarvan een aantal werden gepubliceerd.⁸ Op basis van enkele van deze vondsten identificeerde het VIOE eveneens een paar belangrijke archeologische sites, waarvoor de Vlaamse Overheid evaluatieonderzoeken opstartte in functie van bescherming en beheer (figuur 2 t.e.m. figuur 7).⁹

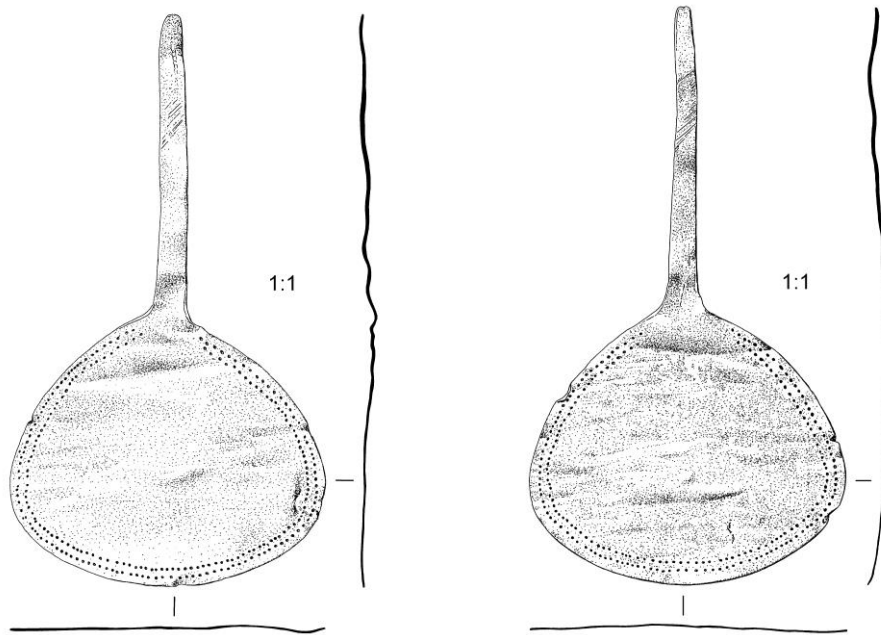
Figuur 2: Zogenaamde Odinpinnen: een mantelspeld met de afbeelding van de Noorse god Odin of Wodan. Boven zijn hoofd zitten de raven Huginn en Muninn. Van zulke pinnen zijn er slechts een 30-tal gekend uit Scandinavië en vroegere kolonies van de Vikingen zoals Oost-Engeland en Oost-Europa. Object uit privé-collectie (© Hans Denis 2014, Onroerend Erfgoed).

⁸ Van Eeno *et al.* 2015; Van Impe *et al.* 2015; Deforce 2016; Van Impe 2018.

⁹ Foard *et al.* 2012 (Oudenaarde); Martens *et al.* 2017 (Peer); Verhoeven 2012 (Lelle); Verhoeven 2016 (Kortenaken).

Figuur 3: Tekening gouden sieraden uit Tremelo. Object uit privécollectie (© Marc Van Meenen 2015, Onroerend Erfgoed).

Figuur 4: Foto gouden *Basket Shaped Ornaments* uit Tremelo. Object uit privécollectie (© Hans Denis 2015, Onroerend Erfgoed).

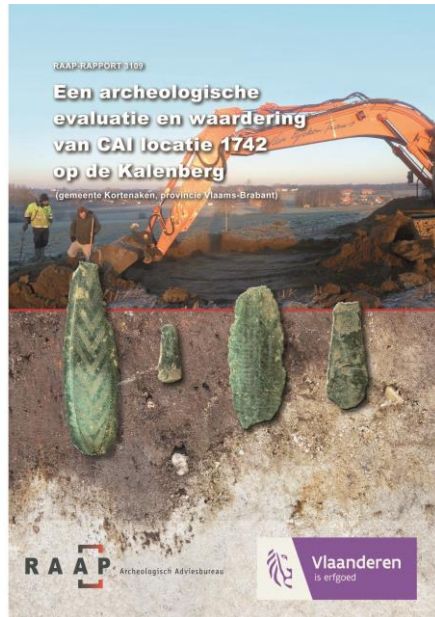

Figuur 5: Steel van een *patera* of een Romeinse offerkom uit Dilbeek. Het is een onderdeel van offergerei en werd vaak samen gebruikt met een bronzen kan. Het voorwerp werd gebruikt om vloeibare offers (zgn. plengoffers) uit te gieten op een altaar. Een plengoffer bestond meestal uit gemengde wijn en water, maar het kon ook gaan om onvermengde wijn, honing, olie, water of melk. De steel is hol, heeft geribde versieringen en eindigt op een ramskop. Object uit privécollectie (© Kris Vandevorst 2015, Onroerend Erfgoed).

Figuur 6: *Fibula* of mantelspeld uit Peer. Object uit privécollectie (© Geert Vynckier 2015, Onroerend Erfgoed).

Figuur 7: Cover van waarderingsonderzoek te Lelle (Steenokkerzeel) en Kortenaak (© Onroerend Erfgoed).

Het groeiend besef van de potentiële meerwaarde van metaaldetectie voor de archeologie, de kenniswinst over het verleden en de informatie die het oplevert voor het beheer van het archeologisch patrimonium vormde, in 2013 het uitgangspunt voor een radicale ommezwaai: het legaliseren van metaaldetectie, op voorwaarde dat de bepalingen gesteld in de Code van Goede Praktijk worden nageleefd. Met deze drastische wending legde de minister aan het Vlaams Parlement voor om metaaldetectie uit het verdomhoekje te halen en te legitimeren.

Hiermee onderstreepte de minister de meerwaarde die metaaldetectie als hobby kan betekenen voor de archeologie. Hij erkende daarbij ook de erfgoedwaarde van metaalvondsten.¹⁰ Het erkenningssysteem en de meldingsplicht voor metaaldetectievondsten werden in stelling gebracht om deze activiteit op een kwaliteitsvolle manier uit te voeren. De Vlaamse Overheid gaf aan de gemeenschap van metaaldetectoristen een duidelijke rol in de archeologie en erkende de waarde ervan zoals de conventie van Faro uit 2005 vraagt.¹¹

¹⁰ *Memorie van toelichting* 2013.

¹¹ De conventie van FARO, voluit *'de kaderconventie van de Raad van Europa over de Waarde van Cultureel Erfgoed voor de Samenleving'* uit 2005 vraagt onder andere om iedereen te betrekken bij het voortschrijdend proces van het definiëren en managen van cultureel erfgoed.

3 METAALDETECTIE IN VLAANDEREN

3.1 METAALDETECTIE IN HET ONROERENDERFGOEDDECREET

In Vlaanderen zijn de spelregels verankerd in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Wie gebruik wil maken van een metaaldetector of vismagneet om archeologische vondsten op te sporen moet in het bezit zijn van een erkenning.¹²

Om een erkenning aan te vragen, moet je:

- Minimum 18 jaar oud zijn;
- Minderjarigen mogen ook aan metaaldetectie of magneetvissen doen, maar enkel onder begeleiding van een erkend detectorist.
- De laatste vijf jaar niet veroordeeld zijn voor een inbreuk of misdrijf op het gebied van onroerend erfgoed;
- Werken volgens de voorschriften van het Onroerenderfgoeddecreet. Hiervoor is een basiskennis van archeologische erfgoedzorg en van de vastgestelde Code van Goede Praktijk nodig;
- Het laatste jaar niet geschorst zijn als erkend metaaldetectorist of de erkenning verloren hebben door een intrekking.

De belangrijkste regels uit de Code van Goede Praktijk zijn¹³:

- Je hebt toestemming van de eigenaar, pachter of beheerder van het terrein waar je zoekt. De vondsten zijn eigendom van de eigenaar, tenzij je hierover andere afspraken hebt gemaakt.
- Je hebt altijd je legitimatiebewijs bij.
- Je spoort geen vondsten binnen beschermde archeologische sites op.
- Je detecteert niet op terreinen waar een erkende archeoloog bezig is met boringen, metaaldetectie, proefsleuven, putten of een opgraving, tenzij je daar de expliciete toestemming van de archeoloog voor hebt.
- Je gaat enkel overdag aan de slag, tussen zonsopgang en zonsondergang.
- Je graaft geen vondsten op die zich dieper dan 30 centimeter onder het oppervlak bevinden.
- Je meldt je metaaldetectievondsten onmiddellijk aan Onroerend Erfgoed via de online meldingstool.
- Je laat niet-ontplofte explosieven en menselijke resten onaangeroerd. Je verwittigt onmiddellijk de politie.
- Je laat geen vervalste, gefabriceerde of op een andere manier gewijzigde vondsten doorgaan voor archeologische vondsten.
- Je bewaart de metaaldetectievondsten als een archeologisch ensemble, behoudt ze in goede staat en stelt ze beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek.
- Je meldt elke wijziging van bewaarplaats van je metaalvondsten aan Onroerend Erfgoed.
- Je verwittigt Onroerend Erfgoed minstens 30 dagen op voorhand wanneer je een metaaldetectievondst buiten het Vlaams Gewest brengt.

Wie archeologische artefacten en archeologische sites met een metaaldetector opspoort zonder erkenning of in strijd met de Onroerenderfgoedregelgeving kan zowel gerechtelijk, als bestuurlijk bestraft worden (zie hoofdstuk 5).¹⁴

¹² Art. 5.1.2. *Onroerenderfgoeddecreet* van 12 juli 2013.

¹³ Hoofdstuk 33 Technische bepalingen *Code van Goede Praktijk*.

¹⁴ Art. 11.2.2. § 4 en 10 *Onroerenderfgoeddecreet* van 12 juli 2013.

Magneetvisserij

Magneetvissen als hobby kende in Vlaanderen de laatste jaren een enorme toename (figuur 8). Getuige hiervan zijn de groeiende magneetvissergroepen op sociale media, bedrijven die online magneten verkopen en talrijke berichten in de pers. Met behulp van zware magneten aan een touw wordt vooral langs de oever of op een brug metaal uit een waterloop opgevist.

Figuur 8: Magneetvisser in actie (© Kris Vandevorst 2020, Onroerend Erfgoed).

Vissen naar archeologische voorwerpen met magneten is gelijkgeschakeld met metaaldetectie.¹⁵

Daarom geldt ook voor een magneetvisser dat hij of zij zich moet laten erkennen en zijn of haar vondsten, gevonden sinds 1 april 2016 onmiddellijk meldt aan Onroerend Erfgoed.

Verder moet een magneetvisser ook de toelating hebben van de eigenaar of beheerder van de waterloop om er te vissen. Voor de bevaarbare waterlopen (en watergebonden terreinen) gaat dit meestal om De Vlaamse Waterweg NV, Afdeling Maritieme Toegang of Afdeling Kust.¹⁶ De Vlaamse Waterweg NV geeft geen toelating om te magneetvissen langs de waterwegen onder haar beheer met uitzondering van metaaldetectie door erkende metaaldetectieonderzoekers in functie van archeologisch onderzoek in opdracht van De Vlaamse Waterweg nv.¹⁷ Voor niet bevaarbare waterlopen is het beheer verschillend van waterloop tot waterloop.¹⁸

¹⁵ Hoofdstuk 3, °91 en hoofdstuk 32: Algemene bepalingen *Code Goede Praktijk*.

¹⁶ Een overzicht van de verschillende bevoegdheden is te vinden op Informatie Vlaanderen 2020 en Agentschap Onroerend Erfgoed 2020j.

¹⁷ De Vlaamse Waterweg NV 2018.

¹⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020j; De verschillende categorieën en de respectieve beheerders zijn te vinden in de Vlaams Hydrografische Atlas op geopunt.be.

Zowel bevaarbare als niet bevaarbare waterlopen (inclusief plassen, vennen, afgesneden riviermeanders etc.) of natuurlijke en kunstmatig aangelegde waterlopen inclusief havens, kanalen en vijvers zijn doorheen de geschiedenis altijd belangrijk geweest: Ze vormden vaak een drukbevaren transportroute, ze dienden als grens met soms naburig conflictgebied, of als belangrijke bron van overleven via visserij of als waterbron, waardoor de mens er zich al van bij zijn vroegste aanwezigheid ging vestigen. De vondsten kunnen dus teruggaan tot in de prehistorie. Maar er zijn ook relictten van Wereldoorlog I of II te vinden. Mensen verloren bezittingen of gebruiksvoorwerpen, en soms vergingen hele schepen met lading. Doelbewuste deponering, bv. om rituele redenen maar soms ook als dump van wapens of munitie, gebeurde regelmatig. Verder zorgt erosie van oevers of de veranderende rivierloop doorheen de geschiedenis er voor dat artefacten of hele resten van nederzettingen of menselijke constructies volledig of gedeeltelijk in het water terechtkwamen.¹⁹

Het erfgoed uit de binnenwateren is relatief onbekend maar bijzonder kwetsbaar. Door het zuurstofarme, vochtige en donkere milieu zijn de vondsten (zeker het organisch materiaal) uitzonderlijk goed bewaard, vaak beter dan landvondsten. Van zodra het object echter letterlijk uit deze stabiele omgeving wordt getrokken is snelle en correcte conservatie van cruciaal belang. Opgeviste munitie vormt een bijkomende risico voor ontploffing.

Magneetvissers zoeken vaak relatief onverstoorde plaatsen op in een waterloop. In zones die niet tot weinig gebaggerd zijn of gevrijwaard zijn van andere werken, valt er immers meer te vissen. Deze plaatsen zijn daarom een uiterst waardevolle bron van informatie voor onze kennis van de materiële cultuur van de mensen en hun relatie tot de waterlopen.

3.2 METAALDETECTIE EN DE MOGELIJKHEDEN VOOR ARCHEOLOGIE

Metaaldetectie wint aan populariteit. Steeds meer erkende metaaldetectoristen zijn in Vlaanderen op zoek naar metalen voorwerpen. Wat ze vinden, vormt voor de archeologische erfgoedzorg een meerwaarde, tenminste als de vondsten consequent en accuraat gemeld worden.²⁰

En daar wringt het schoentje. Erkende metaaldetectoristen verzuimen soms te melden (figuur 9).

---

¹⁹ Meer over het potentiële erfgoed in de binnenwateren wordt gepubliceerd in Demerre *et al.* 2020.

²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020d.

Schattenjagers 'vergeten' vondsten te melden

Van oorlogsrelikwieën tot Romeinse munten, hobby-archeologen halen ze massaal uit de Vlaamse bodem. Toch wordt slechts een fractie van alle vondsten gemeld bij Onroerend Erfgoed. Minister Geert Bourgeois (N-VA) roept de schattenjagers tot de orde.

Exact 551 archeologische vondsten werden bij de Vlaamse overheid gemeld sinds april van vorig jaar de nieuwe regels van het archeologiedecreet van kracht werden (zie onder). Een bijzonder magere oogst, als je weet dat ruim 1.200 'detectoristen' een erkenning kregen om de velden af te speuren op zoek naar schatten uit het verleden. Nochtans wordt er flink wat bovengemiddeld. Op gespecialiseerde Facebookpagina's pronken schattenjagers dagelijks met hun vondsten: van kogelhuizen over munten tot zelfs gouden ringen.

"Onze bodem zit vol erfgoed en wie bezig is met detectie, kan helpen dat verleden in kaart te brengen. Maar ondanks de meldingsplicht blijft de kentering in het aantal vondsten uit", zegt Vlaams volksvertegenwoordiger An Christiaens (CD&V), die cijfers oproeft. Geert Bourgeois, Vlaams minister van Erfgoed, wil de schattenjagers daarom op hun rechten en plichten wijzen. "Een sensibilisering kan helpen, want er wordt

gemeld dat er onder hobbyisten op sociale media onwaarheden circuleren over wat mag en niet mag", zegt Bourgeois. "We moeten zorgen dat de energie van heel veel mensen in hun vrije tijd ook bijdraagt aan de kennis en de waardering van ons verleden."

Vrijgeleide om te plunderen

Volgens de Nationale Vereniging van Detectoristen (NVD) heeft de overheid te kwistig gestrooid met er-

Goed om weten

- **Wie mag zoeken naar archeologische objecten?**
Professionelen en hobbyzoekers met een erkenning van de Vlaamse overheid.
- **Over welke objecten gaat het?**
Alle voorwerpen tot en met de 18e eeuw en alles uit WO1 en WOII.
- **Waar mag er gezocht worden?**
Overal, mits toe-

stemming van de grondeigenaar en tot 30 centimeter diep — met uitzondering van bepaalde kwetsbare sites.

- **Mag ik in mijn eigen tuin zoeken?**
Enkel wanneer u een erkenning heeft. Als u een archeologische vondst doet bij bijvoorbeeld de heraanleg van uw tuin, dan gaat het om een 'toevalsvondst', die u

ook moet melden. Zoeken naar niet-archeologische voorwerpen mag uiteraard wel.

- **Wie is eigenaar van een vondst?**
De eigenaar van de vindplaats, tenzij met de vinder iets anders overeengekomen werd.

kenningen. "Iedereen die wil, kan er een krijgen. Maar velen besparen zich de rompslomp die komt kijken bij het beschrijven van het object en het aanduiden van de vindplaats", zegt woordvoerder Olivier Van den Bergh. "Eigenlijk heeft de overheid honderden schattenjagers een vrijgeleide gegeven om de Vlaamse velden te plunderen."

"De overheid zou een budget kunnen vrijmaken om een structuur op poten te zetten. In Engeland kunnen hobbyisten hun vondsten binnenbrengen om ze te laten opkuisen, fotograferen en catalogiseren. Een win-win voor beide partijen."

Op gespecialiseerde Facebookpagina's pronken hobbyisten bijna dagelijks met hun vondsten.

Figuur 9: Metaaldetectie negatief in het nieuws (© Theuns 2017).

De focus van vele metaaldetectoristen op waardevolle, zeldzame of mooie objecten blijft een bron van conflict met de professionele archeologische sector.²¹ Deze focus leidt immers tot niet representatieve ensembles, gaat voorbij aan de landschappelijke en archeologische context en creëert een mentaliteit van 'trofeeënjacht'.²² De soms competitieve sfeer op sociale media werkt dit laatste bovendien in de hand.²³

Wij willen evenwel ook beklemtonen dat een goede samenwerking tussen archeologen en detectoristen leidt tot een win-winsituatie voor beiden.

In de eerste plaats is het nagenoeg unieke potentieel dat de hobby biedt voor initiatieven van burgerwetenschappen of *citizen science*: burgers dragen actief bij aan de wetenschap en werken samen met onderzoekers.²⁴ Hobbymetaaldetectoristen hebben bovendien dikwijls een grote expertise in één of meerdere categorieën van archeologische vondsten en hebben door de lokale gebondenheid meestal een bijzondere kennis van de eigen regio.²⁵

Om een waardevolle bijdrage te kunnen leveren moet natuurlijk rekening worden gehouden met een aantal voorschriften.²⁶

²¹ Zie bv. Gundersen 2019 en Lecroere 2016.

²² Rolfsen 2016.

²³ Zie bv. Dobat 2016.

²⁴ Eos 2015.

²⁵ Winkley 2016.

²⁶ Deckers 2018.

Ten eerste moet de vondst accuraat geregistreerd zijn. Archeologische vondsten, ook wanneer ze in de ploeglaag zitten, bevinden zich doorgaans nog steeds 'in de buurt' van hun oorspronkelijke verband. Met uitzondering van aangevoerde of afgegraven grond of erosiegevoelige locaties. De precieze vindplaats, bij voorkeur in de vorm van exacte geografische coördinaten (Lambert72 of WGS84), is een belangrijk gegeven om de vondst te kunnen situeren in de landschappelijke context.

Detectievondsten zijn een mogelijke indicator voor de aanwezigheid van een archeologische site, structuur of spoor. Voor sommige periodes en types van sites vormen de metaaldetectievondsten bovendien de enige informatiebron. Ze wijzen op de uitgestrektheid van bijvoorbeeld slagvelden en militaire kampen. Ze bieden een houvast om sites te dateren en te karakteriseren. Of ze vormen archeologische sites op zich in het geval van zogenaamde 'depotvondsten' (muntdepots, deposities van bronzen bijlen, etc.).

Ten tweede is het tijdig melden van alle metaalvondsten een vereiste, ook de op het eerste zicht banale voorwerpen.

Je meldt:

- (Een ensemble van) metaaldetectievondsten of opgeviste vondsten gevonden in Vlaanderen;
- Vondsten van een andere materiaalsoort, de zogenaamde bijvondsten. We doelen hierbij op lithische artefacten (steentijd), fragmenten van glazen armbanden, scherven, Romeins bouwafval, ...
- Metaalvondsten tot en met 1946: zoals bijvoorbeeld depotvondsten van munten uit 19de en 20ste eeuw, overblijfselen van veldslagen en veldtochten (vb. de Tiendaagse Veldtocht van Willem I), eerste Belgische militaire kampen én alle vondsten uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog (o.a. munitie, gebruiksvoorwerpen uit militaire en krijgsgevangenenkampen, objecten afkomstig van gevechtsterreinen, loopgraven, afweergeschut, onderdelen van crashsites, etc.);
- niet alleen de 'mooie' of 'kostbare' vondsten uit een ensemble, maar het geheel aan vondsten;
- twijfel je? Dan geldt de regel: alles melden. Dit kan door een duidelijke overzichtsfoto bij te voegen bij de melding.

Deze vondsten met bijhorende informatie worden verwerkt in de CAI. Volgens De Code van Goede Praktijk is de CAI de "databank die archeologische vondstlocaties en indicatoren daartoe in het Vlaams Gewest in kaart brengt en de beschikbare informatie bundelt".²⁷ Die CAI gaat binnenkort op in de Inventaris Onroerend Erfgoed.²⁸ Hierdoor komen de metaaldetectievondstmeldingen ter beschikking van onderzoekers en erfgoedbeheerders, en archeologische bedrijven.

Door concentraties van meldingen te onderzoeken, ontstaan nieuwe inzichten, zoals recentelijk aangetoond door Deckers²⁹ en Fillet.³⁰

Onroerend Erfgoed gebruikt de vondsten met bijhorende informatie voor het afbakenen van (vastgestelde) archeologische zones en voor het uitwerken van beschermingsdossiers. Soms zijn detectievondsten de primaire aanleiding voor het opgraven van bedreigde sites zoals het Romeinse heiligdom van Peer³¹ of kwetsbare sites zoals in Tremelo.³²

Dat niet alleen topvondsten melden essentieel is, bewijst het musketkogelverhaal dat in de volgende bijdrage rijkelijk wordt geïllustreerd.

---

²⁷ Hoofdstuk 34: Rapportering *Code van Goede Praktijk*.

²⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020f.

²⁹ Deckers 2018.

³⁰ Fillet 2018.

³¹ Martens *et al.* 2017.

³² Willems *et al.* 2020.

3.3 WAT IS EEN MUSKETKOGEL WAARD?

3.3.1 Inleiding

Driehonderd jaar geleden betaalde men er soms zijn leven mee, tegenwoordig is een musketkogel³³ bij de schroothandelaar amper nog 3 eurocent waard. Of bij verzamelaars tot maximaal enkele euro's, wanneer hij van beroemde slagvelden zoals Waterloo afkomstig is.³⁴ Maar de echte waarde van een musketkogel is zijn wetenschappelijke waarde. Dit wordt nog heel vaak onderschat, zowel door detectoren als door archeologen.

In deze bijdrage gaan we hier dieper op in, geïllustreerd met enkele voorbeelden. We benadrukken daarbij het belang van een goede registratie, en focussen ten slotte op de problematiek van slagveldcontexten.³⁵

3.3.2 Musketkogels als indicator van een militaire actie

De wetenschappelijke waarde van een musketkogel is niet beperkt tot het object, maar moet uiteraard steeds in zijn geografische en historische context geplaatst worden. Eén geïsoleerde kogel zal doorgaans weinigzeggend zijn, maar concentraties van musketkogels (of bij uitbreiding kogelstukken) en/of de combinatie met andere vondsten kunnen de locaties aanduiden van militaire acties, veldslagen, kampementen, etc. Het is soms door gegevens van verschillende zoekacties te combineren dat een dergelijke conclusie kan getrokken worden. Daarom is ook het melden van één of enkele vondsten van belang.

3.3.3 Musketkogels als archeologisch studiemateriaal bij de analyse van een militaire site

Projectielen, wapenuitrustingen of delen ervan, maar ook paardentuig, kledijaccessoires en andere gebruiksvoorwerpen bevatten een schat aan informatie over de samenstelling van legers, hun militaire acties, de militairen en hun gewoontes, de organisatie en het dagelijkse leven binnen een kampement.³⁶ Op een slagveld kan je concentraties van afgevuurde kogels, vaak met impactsporen, en fragmenten van de wapenuitrusting verwachten. Onafgewerkte kogels met gietprop, loodvloeijsel of loodafval en gietvormen zullen eerder in de richting wijzen van een kamplocatie.³⁷ Kledijaccessoires komen zowel op slagvelden als in kampementen voor. Er werd internationaal al heel wat slagveldonderzoek gedaan via de spreidingspatronen van kogels, de sporen van impact en vervorming³⁸, samenstelling³⁹,

---

³³ We gebruiken de term musketkogel gemakshalve voor alle projectielen bestaande uit lood(legering) bestemd voor een handvuurwapen voorzien van een lontslot, radslot, snaphaanslot, vuursteenslot of percussieslot. Hieronder vallen met andere woorden kogels van musketten maar ook kogels bestemd voor pistolen, karabijnen, etc. Musketkogels werden ook gebruikt in schrootdozen of druiven afgevuurd met het kanon.

³⁴ Metaaldetectie op het slagveld van Waterloo is enkel nog toegelaten in het kader van een vergund archeologisch onderzoek, *Guide de Bonnes Pratiques* van 10 februari 2020.

³⁵ Speciale dank aan Erik Wauters voor zijn deskundig advies en aan Emiel Picard voor de interessante informatie uit zijn onderzoek.

³⁶ Roymans *et al.* 2017.

³⁷ Nadat een Duitse bron uit de 20ste eeuw een tekening publiceerde van een kogel met gietprop, waarvan de 'hals' d.m.v. een touwtje aan de papieren patroon met kruitlading is bevestigd ontstond de misvatting dat kogels met gietprop ook konden afgevuurd worden. Een dergelijk projectiel is niet alleen vanuit ballistische oogpunt oninteressant maar levert ook amper tijdswinst op vergeleken met het klassieke systeem. Het kruit moest hoe dan ook eerst worden leeggegoten in de loop vooraleer de kogel kon worden aangebracht. (informatie verkregen van E. Wauters).

³⁸ Sivilich 2016.

³⁹ Het onderzoek van de chemische samenstelling (o.a. lood, tin, antimoon, zilver) van musketkogels d.m.v. een XRF-onderzoek laat in sommige gevallen toe deze kogels te groeperen en toe te wijzen aan bepaalde legereenheden. (Seibert *et al.* 2016) X-Ray Fluorescentie (XRF) is een niet destructieve methode om de samenstelling van een metalen voorwerp (van Beryllium tot Uranium) te analyseren.

gebruikte kalibers, sporen van bloed⁴⁰ etc. Dit laat toe om het verloop van een krachtmeting en de ruimtelijke indeling van een slagveld meer in detail te bestuderen. Eén van de eerste gedetailleerde onderzoeken vond plaats op het slagveld van *Little Bighorn* (VS) waar de materiële resten de interpretatie van het verloop van de veldslag helemaal wijzigden.⁴¹

Ondanks dat Vlaanderen de bijnaam ‘slagveld van Europa’ heeft, miskennen de archeologen hier ook vaak de waarde van musketkogels. Metaaldetectieonderzoek wordt onvoldoende of niet uitgevoerd, en gevonden musketkogels te weinig bestudeerd. Emiel Picard werkte in zijn studie ‘*Archaeological Perspectives on Waterloo*’⁴² een methodologie uit voor de analyse van musketkogels. Hij baseerde zich hiervoor op de resultaten van het metaaldetectieonderzoek uitgevoerd op het slagveld van Waterloo, en meer bepaald de strijd rond de hoeve van Hougomont.

Het geallieerde leger bezette de kasteelhoeve van Hougomont op 18 juni 1815. Omwille van zijn strategisch belangrijke locatie op het slagveld ondernam het Franse leger de hele dag verwoede pogingen om deze positie in te nemen. Naar schatting 210.000 kogels werden er afgevuurd. Dit kostte het leven aan duizenden militairen.

Sinds 2015 voert een internationaal team van specialisten er samen met ervaren metaaldetectoristen een archeologisch onderzoek uit.⁴³ Elke vondstlocatie wordt nauwkeurig ingemeten met een GNSS-meettoestel.⁴⁴ De combinatie van gedetailleerd historisch onderzoek, de studie van de aard (kaliber gewicht, diameter, loodgehalte, ...) en de spreiding van de musketkogels, levert daarbij nieuwe inzichten in het verloop van het gevecht (figuur 10). Interessant hierbij is te achterhalen hoe een kogel op die plaats terecht kwam. Heeft de schutter ze verloren, bijvoorbeeld tijdens het laden? Of werd de kogel afgevuurd? Sporen van een impact, afvlakking van de zijkanten door de wrijving van de geweerloop, soms met niet concentrische lijnen, vervormingen van de kogel en sporen van de laadstok zijn aanwijzingen dat ze werd afgevuurd.

Op die manier konden zelfs individuele acties binnen het gevecht worden herkend en geanalyseerd, zoals het verloop van een Franse aanval op de hoeve doorheen het bos (figuur 11).⁴⁵

---

⁴⁰ De aanwezigheid van eeuwenoude sporen van bloed op musketkogels werd met succes getest d.m.v. het gebruik van Luminol. Een chemische reactor die eveneens wordt gebruikt bij misdaadonderzoek. (Bradley *et al.* 2016).

⁴¹ Scott 2006.

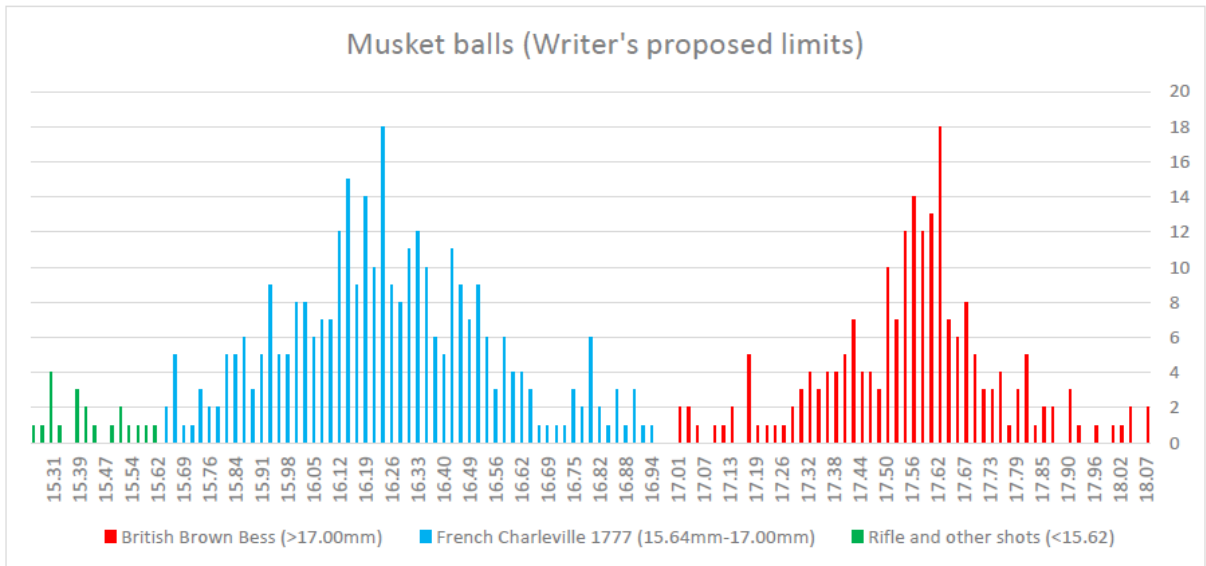
⁴² Picard 2016.

⁴³ Waterloo Uncovered 2020 en s.n. 2018.

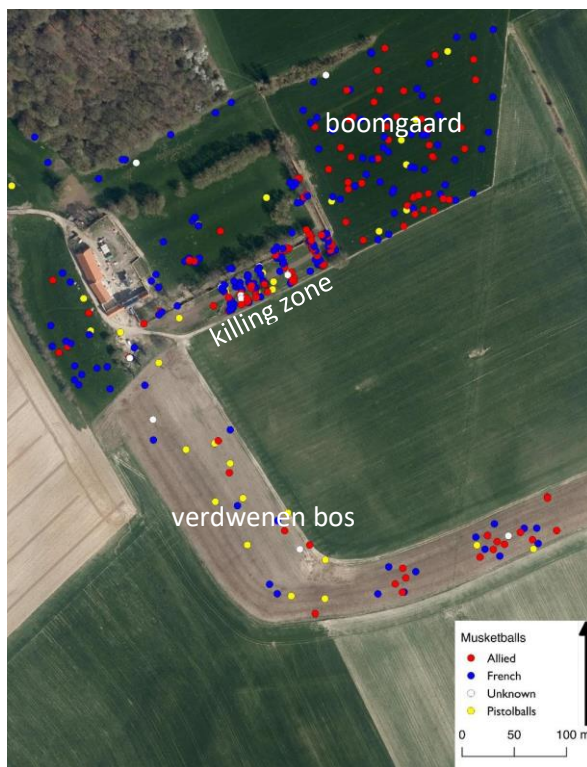
⁴⁴ GNSS: *global navigation satellite system*.

⁴⁵ Kogels die hout hebben getroffen veroorzaken typische impactsporen in de vorm van diepe, onregelmatige groeven. (Parkman 2019).

Figuur 10: Kalibers ⁴⁶ van de bestudeerde kogelvondsten versus wapentype en nationaliteit. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de kogels van de Britse Brown Bess met een kaliber groter dan 17 mm en de Franse Charleville 1777 met een kaliber tussen de 15,64 mm en 17 mm. Er is ook een restcategorie van kleinere niet aan een bepaald leger toe te schrijven kogels. (© Picard 2016, 31).

Figuur 11: Overzicht van de kogelvondsten te Waterloo, Hougoumont.. Rode vondstlocaties komen overeen met geallieerde kogels, de Franse kogels worden aangeduid met een blauwe stip, pistoolkogels krijgen een gele stip en de ondefinieerbare kogels worden gevisualiseerd met een witte stip (© Service Public de Wallonie, Picard 2016, 36).

⁴⁶ In de vroegmoderne tijd geeft het kaliber van een kogel alleen een indicatie van het kaliber van het wapen waarvoor hij gebruikt werd. Zo kan de schutter die bv. beschikte over een geweer met een loopkaliber van 10 kogels in het pond (door-meter van de loop = 20 mm) gebruik maken van een kogel van 12 in het pond (19 mm) of van 14 in het pond (18 mm) voor meer laadgemak. Omdat de meeste vuurwapens in die tijd geladen dienden te worden via de loopmond (voorladers) en de loopwand door het gebruik van zwart kruit vlug vervuild raakte, was voldoende speling tussen loopwand en kogel essentieel. Vlot herladen was in een conflictsituatie immers van levensbelang. Hoe meer speling echter, hoe meer het schot door energie-verlies aan kracht inboette. (informatie verkregen van E. Wauters)

In de open zone tussen het vroegere bos en de hoeve Hougomont is de concentratie aan musketkogels het grootst. Volgens ooggetuigenverslagen werd hier ook het hardst gevochten. De lijken stapelden zich op waardoor deze plek na de veldslag de naam “*killing zone*” kreeg.

Net voor de tuinmuur waarachter de geallieerde soldaten zich hadden verschanst, trof men voornamelijk tegen de muur opengespatte Franse kogels aan. Aan de overzijde van de *killing zone* zochten de Franse soldaten dekking achter een heg. Deze heg is reeds lang verdwenen, maar zijn plaats is nog perfect te reconstrueren aan de hand van het lineaire verspreidingspatroon van de geallieerde kogels. De boomgaard wisselde enkele keren van bezetter. Dit is zichtbaar aan de grote spreiding van musketkogels afkomstig van beide legers over de volledige boomgaard. Opvallend hierbij is een diagonaal lineair patroon van pistoolkogels in het centrum van de boomgaard. Picard interpreteert dit als mogelijke contactzone tussen de Fransen en geallieerden met man-tegen-mangevechten.

Geschreven bronnen spreken elkaar tegen wat betreft de aanwezigheid van Franse soldaten binnen de omwalling van de kasteelhoeve. De ene bron zegt dat de Fransen slechts heel kort erin slaagden de noordelijke poort te openen. De geallieerde soldaten sloten meteen de poort en doodden de indringers. Een andere bron heeft het over meerdere Franse doorbraken op verschillende locaties. Uit het onderzoek van Picard blijkt dat de eerste bron eerder een geallieerde heroïsche aanpassing is van de werkelijkheid. Het metaaldetectieonderzoek leverde het bewijs dat Franse en geallieerde soldaten elkaar wel degelijk te lijf gingen ook binnen de ommuring van het kasteel.

3.3.4 Voorzichtigheid bij interpretatie

Zoals steeds moeten ook de archeologische onderzoeksresultaten van slagvelden voorzichtig worden geïnterpreteerd.

Zo betekent een ‘lege’ zone niet noodzakelijk dat er geen slag werd geleverd. Zo kan een ander type wapengebruik of manier van slag leveren⁴⁷, kogels die hun doel misten en verderop terecht kwamen, kogels die in de lichamen van de dode en gewonde soldaten en paarden van het slagveld werden verwijderd, of recente factoren zoals activiteiten van detectoristen, het type landbouw⁴⁸, begroeiing of ‘ruis’ die het zoeken bemoeilijken, ... de oorzaak zijn van het ontbreken van musketkogels.

Ook de analyse van de kogels zelf heeft zo zijn moeilijkheden. Vóór de 18de eeuw gebruikten de verschillende legereenheden amper gestandaardiseerde wapens. Bovendien veranderden troepen vaak van bondgenoot. Ook wapenbuit zorgde voor een wijde verspreiding van de verschillende geweeotypes onder de verschillende legers. Door al deze factoren is het voor de periodes ouder dan de 18de eeuw dikwijls erg moeilijk een bepaald type kogel toe te wijzen aan een bepaald leger.⁴⁹

Kogels met een klein kaliber zijn niet noodzakelijkerwijs afkomstig van pistolen. Er werden soms meerdere kleine kogels in combinatie met één normale musketkogel tegelijkertijd geladen in de zo ge-

---

⁴⁷Musketkogels zijn vooral belangrijke indicatoren van een infanterietreffen. Een cavalerietreffen zal amper vondsten van loden kogels opleveren. In de vroegmoderne tijd waren ruitery en dragonders standaard uitgerust met een zwaard (of sabel). Ze beschikten tevens over een koppel pistolen en/of een karabijn (geweer met korte loop), soms vervangen door een donderbus (dat met een of meerdere kogels kon geladen worden). Tot het midden van de 17de eeuw viel de ruitery aan met deze vuurwapens. Herladen in het zadel was echter lastig. Ruiters vielen aan in eskadrons waarvan elke linie zich na het vuren diende terug te trekken om te herladen. Nadien vuurden de ruiters nog slechts één schot en vochten verder met zwaard/degen/sabel. In de 18de eeuw werd nog vrijwel uitsluitend gebruik gemaakt van het blanke wapen. Op plaatsen van hevige ruiterygevechten zullen bijgevolg amper kogels worden gevonden. Bovendien zijn ze van kleiner kaliber, waardoor ze door detectoristen ook moeilijker worden gevonden. (informatie verkregen van E. Wauters).

⁴⁸Bij bepaalde oogsttypes, bv. aardappelen, wordt vrij veel sediment en dus ook de daarin aanwezige metaalvondsten afgevoerd.

⁴⁹Uitzondering is de *Anglo-Hollandse* kogel. Een kogel groter dan 24 in het pond (ca. 20/22 gr.; ca. 15/15.25 mm) gevonden op een slagveld of kampsite van de Spaanse Successieoorlog is per definitie afkomstig van een leger van de Grote Alliantie. Het Franse *fusil ordinaire* vuurde een kogel af van 24 ihp. (Wauters 2003).

naamde donderbus. Ook bij het karabijn, een geweer met korte loop gebruikt door ruiters en dragonders, was het kaliber soms gelijk aan dat van een pistool (tot wel 17 mm). En omgekeerd bestonden er ook pistolen met kalibers gelijk aan dat van een musket.

Een dergelijk onderzoek is ook slechts optimaal indien het slagveld of kampement zo ruim en volledig mogelijk, volgens een uniforme zoekmethode wordt onderzocht. Dit is in de meeste gevallen niet mogelijk omdat niet alle percelen toegankelijk zijn voor onderzoek. Bovendien moet elke kogelvondst nauwkeurig worden ingemeten, geregistreerd, bestudeerd, beschreven en onder ideale omstandigheden bewaard. Dit betekent dat het merendeel van de vondsten uit oude privécollecties, zonder precieze locatie van de vondst, niet optimaal bruikbaar zijn voor dit onderzoek.

Het onderzoek van het slagveld van Lafelt (1747) is daar een voorbeeld van.⁵⁰ Hierbij stelde zich het probleem van toegankelijkheid (verdwenen collecties, geen toestemming), waardoor slechts een fragmentarisch beeld van de ingezamelde vondsten verkregen werd. Bovendien ontbraken bij veel van de beschikbare vondsten goede gegevens over hun vondstlocatie, of waren er problemen met de omstandigheden van bewaring. Door het opeenstapelen van de kogels in glazen potten of emmers bijvoorbeeld ontstaat er wrijving en corrosie waardoor belangrijke informatie niet meer afleesbaar is op de kogels.⁵¹

Hierdoor bleek een merendeel van de vondsten nagenoeg waardeloos voor het onderzoek.

Deze factoren vormen een belemmering voor toekomstig onderzoek van slagvelden.

3.3.5 Discussie

Zoals we hierboven schetsten is bij het archeologisch onderzoek van een slagveld of militair kampement het metaaldetectieonderzoek één van de voornaamste onderzoeksmethodes. De zogenaamde ploeglaag maakt in dit geval integraal deel uit van de archeologische site. Archeologen en erkende detectoristen zijn dan ook erg gebaat bij een vlotte samenwerking op deze sites. In de praktijk leidt deze gemeenschappelijke interesse echter vaak tot wederzijds onbegrip en ergernis.

Enerzijds zijn er verschillende detectoristen die zich vragen stellen bij het belang van (het melden van) musketkogels. Bij wijze van testcase screenden we berichten op sociale media, voor de periode tussen 01/12/2016 en 31/07/2019, waarin melding werd gemaakt van de vondst van militaire objecten. In totaal verzamelden we 22 berichten met dergelijke vondsten (het merendeel kanonskogels). Hiervan werd slechts één vondst gemeld.

Anderzijds miskennen ook heel wat erkende archeologen het belang van een goed uitgevoerd metaaldetectieonderzoek in het kader van een archeologisch (voor)onderzoek op een militair kampement of slagveld.

3.3.6 Besluit

We zijn er ons van bewust dat (nog) niet iedereen overtuigd is van de meerwaarde en het nut van het melden en correct registreren van musketkogels en andere militaire vondsten. Sommige zoekers vinden de gedetailleerde registratie te omslachtig en tijdrovend. Deze metaaldetectieonderzoekers kunnen hun hobby misschien beter uitvoeren op locaties buiten de gekende slagveldsites. Een musketkogel heeft slechts een heel geringe financiële waarde en ook voor de vitrinekast is de meerwaarde beperkt. De archeologische waarde van een musketkogel, en bij uitbreiding alle slagveld- en kampementgerelateerde vondsten, kan daarentegen heel groot zijn omdat ze vaak de enige fysieke overblijfselen zijn van deze militaire acties. Een slecht of niet geregistreerde en gegeorefereerde musketkogel verliest echter ook zijn archeologische waarde, en zal uiteindelijk leiden tot de verarming van de geschiedenis van onze slagvelden en militaire kampementen.

---

⁵⁰ Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting 2014.

⁵¹ Ename Expertisecentrum Voor Erfgoedontsluiting 2014: 163-165.

Het melden en registreren van musketkogels en andere militaria: enkele aandachtspunten

Zoals aangehaald in de voorbeelden hierboven is de historische context steeds van belang, ook voor de mate van detail waarmee een specifieke vondst gemeld wordt.

Bij een 'geïsoleerde' vondst en buiten de perimeter van gekende militaire sites⁵², volstaan de richtlijnen die steeds van toepassing zijn bij het melden van metaaldetectievondsten⁵³, bij voorkeur met begeleidende foto van het object. Als achteraf blijkt dat er aanwijzingen zijn dat de musketkogel werd gevonden binnen het kader van een militaire actie of kampement kunnen eventueel enkele bijkomende gegevens gevraagd worden. Vandaar het belang dat elke musketkogel zoveel mogelijk individueel wordt bewaard en genummerd, zodat de metaaldetectorist ze achteraf gemakkelijk kan terugvinden in zijn collectie.

Wanneer dergelijke vondsten worden gedaan binnen een gekende militaire site, dan is een nauwkeurigere lokalisering van de vondsten (minimum 2 meter precisie) van belang.

Elk van deze vondsten dient dan ook apart beschreven te worden en adequaat verpakt, en indien nodig ter beschikking gesteld voor verder gespecialiseerd onderzoek. Zeker bij concentraties aan kogels en andere militaria is het belang van het individueel inmeten in het veld groot. De melding kan in eerste instantie wel in bulk gebeuren (bv. per veld of deel van veld). Een tabel met gps-coördinaten in xls, xlsx of CSV extensie van de individuele vondsten kan bij de melding als bijlage geleverd worden.

Bij het beschrijven van dergelijke vondsten en collecties kan aandacht voor bepaalde kenmerken van bijzonder belang zijn, o.a. bepaalde sporen op musketkogels⁵⁴, zoals groeven, impactsporen, restanten van de gietprop, etc. (figuur 12 t.e.m. 23). Daniel Sivilich maakte een handige rekentabel voor het achterhalen van het oorspronkelijke kogelkaliber aan de hand van gewicht: <https://bravodigs.org/wp-content/uploads/2019/08/SivilichFormula.xls>.⁵⁵

Figuur 12: Gegroefde kogel, afgevuurd uit een getrokken (dat is een gegroefde) geweerloop, wellicht van een achterlader (© privécollectie Wim De Sutter).

⁵² In de context van dit artikel verstaan we onder een militaire archeologische site: de locatie van een voormalig slagveld, belegering, fortificatie, kampement, etc. waarbij de vondsten ons een verhaal kunnen vertellen over het verloop van het wapenfeit.

⁵³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020k.

⁵⁴ Parkman 2019; Sivilich 2016 en Foard 2009.

⁵⁵ Battlefield Restoration and Archaeological Volunteer Organization (BRAVO) 2020.

Figuur 13: Musketkogels met restant van de gietprop. Deze worden vaak gevonden op locaties van militaire kampementen (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 14: Manueel uit de geweerloop verwijderde musketkogels. Hiervoor gebruikte men een "worm". Een instrument gelijkend op een kurketrekker, dat in de kogel een spiraalvormig gat veroorzaakt (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 15: Musketkogels na impact (© privécollectie Wim De Sutter en Erik Wauters).

Figuur 16: Rechtermusketkogel met vermoedelijke sporen van de laadstok. Opgelet niet te verwarren met de afvlakking veroorzaakt door het afvijken van de gietprop (linkerkogel), te herkennen aan de circulaire afvlakkingen centraal op de gietnaad. Afvlakking kan ook veroorzaakt worden door het transport van kogels in tonnen, of door gebruik in schrootdozen en zgn. druiven, afgevuurd door kanonnen (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 17: Schrootdoos (© Minnesota Historical Society / CC BY-SA (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:MHS_canister_shot.jpg (geraadpleegd op 10 juni 2020))).⁵⁶

Figuur 18: Shrapnelkogels uit een Wereldoorlog I clusterbom gevonden in Ieper De Meersen (© Kris Vandevorst 2020, Onroerend Erfgoed).

---

⁵⁶ De regimentskanonnen (klein kaliber) en de artillerie maakten gebruik van schrootdozen (*canister shot*) of van druiven (*grape shot*). Respectievelijk houten /blikken cilinders en netten rond een houten kern, gevuld met schroot of - vanaf de tweede helft van de 17de eeuw - met kogels van musketkaliber. Het is erg moeilijk om deze projectielen, zelfs indien afgevuurd, te onderscheiden van exemplaren afkomstig van musket/geweervuur. Foard beschrijft de vervormingen van de kogels die zich aan de binnenkant van de cluster bevinden, die echter niet voorkomen op de kogels aan de buitenkant. (informatie verkregen van E. Wauters).

Figuur 19: Kogelpartjes (halve of vierde van de bol) (© privécollectie Erik Wauters).

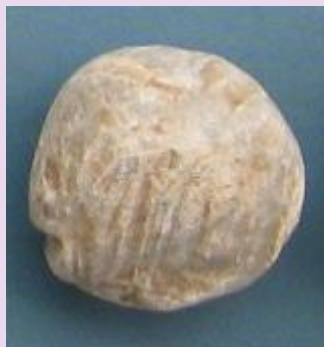
Figuur 20: Kogels met een cilindrische band rond hun omtrek. Het gaat om kogels die met enige kracht in de (te smalle) loop werden geduwd of die voordien werden bijgewerkt om in de loop te passen (© privécollectie Erik Wauters).

Figuur 21: Kogels met een deuk als gevolg van accidenteel dubbel laden. De schutter was er zich tijdens het strijdgewoel soms niet van bewust dat zijn schot niet was afgegaan. Hij laadde dan een tweede keer. De eerste kogel raakte de volgende, die daardoor een karakteristieke, cirkelvormige deuk vertoont (© privécollectie Erik Wauters).

Figuur 22: Gekauwde musketkogels met tandafdrukken van een mens of dier. Over het gebruik van gekauwde kogels bestaat nogal wat discussie tussen specialisten.⁵⁷ (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 23: Kogel met sporen na impact op hout (© privécollectie Erik Wauters).

⁵⁷ Sivilich 2019

3.4 LANGS DE OEVERS VAN DE SCHELDE: METAALDETECTIE EN VELDPROSPECTIE ALS NOODARCHEOLOGIE

3.4.1 Inleiding

Het is ondertussen geen geheim meer dat de huidige klimaatsverandering op veel vlakken een belangrijke invloed heeft. Zo veroorzaakt de stijging van de zeewaterspiegel o.a. grotere getijamplitudes en bijgevolg sterkere oevererosie in de benedenlopen van rivieren. Ook de golfslag van het toenemende scheepvaartverkeer draagt sterk bij tot deze erosie. Dit is niet alleen in Vlaanderen het geval. Het is ook een belangrijk internationaal aandachtspunt.⁵⁸ Archeologische sites en structuren worden hierdoor bedreigd.

Langs de waterlopen van de Benedenschelde bijvoorbeeld worden de laatste jaren verschillende zones sterk aangetast door oevererosie. Onroerend Erfgoed probeert dan ook sinds 2018 om de impact hiervan op het erfgoed in kaart te brengen door onderzoek via reeksen luchtfoto's, historische bronnen, het uitvoeren van gerichte prospecties en monitoring, etc. Al snel bleek dat verschillende 'zoekers' reeds, en soms al verschillende decennia, actief prospecteren op deze oevers. Er kwam dan ook een samenwerking tot stand om deze collecties in kaart te brengen. Een afspraak met de Vlaamse Waterweg, die normaal metaaldetectie verbiedt op hun grondgebied⁵⁹, maakt nieuwe prospecties mogelijk op zones die bedreigd worden door erosie. De samenwerking met enkele erkende metaaldetectoristen op deze sites resulteerde ondertussen in 209 meldingen met minimum 546 vondsten (tussen 1 april 2016 en 31 mrt 2020).⁶⁰ Daarnaast worden de collecties zelf, inclusief de vondsten die niet via metaaldetectie werden gerecupereerd (bv. aardewerk), systematisch geïnventariseerd. In mei 2020 telde deze catalogus 1554 beschreven en gefotografeerde objecten (sommige van deze inventarisnummers omvatten wel meerdere objecten).

3.4.2 Archeologie en de erosie van de Scheldeoevers

De riviergebonden alluviale gebieden van de Scheldevallei bieden een rijk archeologisch potentieel, dat nauw verbonden is met de evolutie van de rivier en het landschap doorheen de tijd.⁶¹ In het verleden werd die evolutie meestal aangestuurd door processen van klimaatsverandering, die over het algemeen zeer geleidelijk verliepen, over een tijdsspanne van eeuwen of zelfs millennia.⁶²

De rivier zelf en haar oevers maken uiteraard onlosmakelijk deel uit van dit verhaal. Er kan bijzonder en soms heel specifiek archeologisch erfgoed aangetroffen worden, bv. resten van bruggen, steigers, constructies i.v.m. visvangst, scheepswrakken etc.⁶³ Deze constructies kennen we dankzij de vele schilderijen van zichten op de Schelde, uit diverse periodes (figuur 24).

---

⁵⁸ zie Thames Discovery Programme (Royal Museums Greenwich 2020).

⁵⁹ De Vlaamse Waterweg NV 2018.

⁶⁰ Binnen een melding kunnen verschillende vondsten worden ingevoerd. In onderstaande tekst wordt het aantal gemelde vondst-ID's aangenomen als objectieveerbare waarde. Hierbij moet echter in het achterhoofd gehouden worden dat het de detectorist vrij staat op welke manier de vondsten worden gemeld: bv. gegroepeerd als bulk in 1 melding, verschillende gegroepeerde of individuele vondsten in 1 melding of voor elke vondst een afzonderlijke melding. Het hier genoemde cijfer kan dus oplopen tot enkele duizenden individuele vondsten.

⁶¹ Meylemans *et al.* 2013.

⁶² Bogemans *et al.* 2012.

⁶³ Demerre *et al.* 2020.

Figuur. 24: Felix Eyskens: 'La rade d'Anvers': schilderij uit de 20ste eeuw, met op de voorgrond de Scheldeoevers met houten constructies.

In 2018-2020 werden enkele beperkte karteringen uitgevoerd langs delen van de Benedenschelde. Dit leverde al snel diverse relevante waarnemingen op, waaronder constructies met houten palen, resten van scheepshout en zones met pakketten afvalmateriaal (figuur 25 t.e.m. 27). De aard en datering van deze constructies is niet altijd even duidelijk, en vereist nog verder onderzoek.

Veel zones worden sinds 2018 ook periodiek bezocht en via fotografische en drone-opnames geregistreerd en opgemeten, om de erosie en sedimentatie van de rivieroevers, en de invloed hiervan op de aanwezige archeologische resten te monitoren. In sommige zones blijkt deze erosie zeer snel en ingrijpend te verlopen (figuur 28 t.e.m. 30). De precieze oorzaken ervan zijn niet eenduidig te benoemen. Een belangrijke factor is ongetwijfeld de klimaatsverandering en de daarmee verbonden progressieve intensiteit van het getij. Daarnaast hebben de baggerwerken van de vaargeul en het menselijk ingrijpen in het havengebied in het algemeen ongetwijfeld een invloed. Ook het steeds toenemende scheepsverkeer, dat intense golfslag op de oevers veroorzaakt, heeft zeker een negatieve impact.

Figuur 25: Aflijning van houten wrak met baksteencargo, vrijgekomen door erosie (© Ine Demerre 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 26: Vroegere kadeconstructies (© Erwin Meylemans 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 27: Stuk constructiehout van een schip (© Erwin Meylemans 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 28: Zone langs de Schelde met palenconstructies: drone opnames van mei 2018 (boven) en juli 2019 (onder) (© Johan Van Laecke, Onroerend Erfgoed).

Figuur 29: Plaatselijk zeer uitgesproken 'erosiefront' op de oever. (© Erwin Meylemans 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 30: De riviererosie is plaatselijk eveneens duidelijk aan de hand van de los gespoelde rietwortelkluiten (© Erwin Meylemans 2019, Onroerend Erfgoed).

3.4.3 Metaaldetectie en prospectie als noodarcheologie

De hierboven geschetste problematiek van oevererosie en de invloed ervan op het archeologisch erfgoed, valt buiten de regelgeving over 'preventieve archeologie', zoals bij vele andere vormen van erosie.

Het principe van 'de veroorzaker betaalt', kan hier dus niet gehanteerd worden. De omvang van de erosie en het archeologisch erfgoed is van die aard dat een 'volwaardige' opgraving van al deze resten nagenoeg ondoenbaar en onbetaalbaar zou zijn. De toekomst zal dan ook moeten uitwijzen hoe via een proces van inventarisatie, monitoring en selectie de belangrijkste sites toch kunnen onderzocht worden.

Nu al is het echter duidelijk dat zowel bij deze inventarisatie en documentatie metaaldetectoristen, als uitvoerders van *community-archaeology*, een zeer belangrijke rol spelen. Vanaf medio 2018 bestaat zoals gezegd een actieve samenwerking met een aantal detectoristen en uitvoerders van hobbyprospecties, wat op vrij korte tijd een groot aantal meldingen opleverde. Deze vormen zelfs veruit het grootste deel van de meldingen in de provincie Antwerpen. Slechts een klein deel van deze collecties is ondertussen tot op objectniveau geïnventariseerd, maar in totaal zijn er ongetwijfeld al enkele duizenden objecten gemeld.

Het is gebleken dat deze objecten een bijzonder grote waaier aan menselijke activiteit belichten en een groot onderzoekspotentieel hebben, gaande van studie van de materiële cultuur, lokale ambachtelijke activiteiten, militaire aspecten, tot zelfs reflecties over de aard van de langeafstandsconnecties van het Antwerpse havengebied in het verleden (figuur 31).

3.4.4 Besluit

Het archeologisch erfgoed van de rivieroeveren van de Schelde en haar bijrivieren erodeert plaatselijk in een snel tempo. De samenwerking tussen Onroerend Erfgoed en erkende metaaldetectoristen, met goedkeuring van de Vlaamse Waterweg, is één van de middelen om op een snelle en efficiënte manier een goed beeld van de aard en datering van de bedreigde sites in kaart te brengen. Deze case kan dus gelden als een goed voorbeeld van hoe hobbymetaaldetectie, onderzoek en beheer van het archeologisch erfgoed hand in hand kunnen gaan.

Figuur 31: De vondsten van op de Scheldeoevers zijn zeer gevarieerd, gaande van munten en rekenpenningen (4), aardewerk (12), objecten die wijzen op ambachtelijke activiteiten zoals smeltkroesjes (11), zegelloodjes en muntgewichten (10), speelgoed (7, 8), kledij-accessoires (5, 6) en andere persoonlijke voorwerpen zoals horlogesleuteltjes, heiligenhangertjes, etc. (1, 2, 3). De vondst van een noot van de *Piassave* (9) wijst op een 'exotische' connectie (© Sylvia Mazereel 2020, Onroerend Erfgoed).

4 METAALDETECTIE IN EUROPESE CONTEXT

In Europa is de hobbymetaaldetectie opgekomen vanaf het einde van de jaren 1970. Vooral vanaf het einde van de jaren 1990, met het beschikbaar worden van steeds betere en betaalbare toestellen, is het aantal beoefenaars toegenomen, met enkele honderden tot duizenden detectoristen actief in elk Europees land. De populariteit van de hobby wordt o.a. geïllustreerd door de vele gespecialiseerde tijdschriften, websites en internetfora.

De relatie tussen de professionele archeoloog en de metaaldetectoren loopt in de meeste Europese landen, en ook daarbuiten⁶⁴, echter niet altijd over rozen. Dit uit zich in diverse wetgevingen die steeds een reflectie zijn van een combinatie van factoren: de maatschappelijke inbedding van de kennis van en voeling met het historische erfgoed en de sociaaleconomische context. Sterk vereenvoudigend zijn er twee tegengestelde visies: enerzijds een 'liberale houding' t.a.v. hobbymetaaldetectie, met als voorname voorbeelden Vlaanderen, Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Nederland en anderzijds een verbiedende houding, zoals Spanje, Zweden en Polen. Tussen deze uitersten zijn er echter nog vele variaties te bemerken, zelfs als we ons perspectief beperken tot Europa.

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de diverse houdingen t.a.v. metaaldetectie in Europa, aan de hand van de beschikbare literatuur.

4.1 INTERNATIONALE RICHTLIJNEN

De Unesco-conventie van 1970 'inzake restitutie van cultuurgoederen'⁶⁵, die België op 31 maart 2009 onderschreef, stelt in de preambule van het verdrag: "*Considering that it is incumbent upon every State to protect the cultural property existing within its territory against the dangers of theft, clandestine excavation, and illicit export*". In de operationele richtlijnen bij dit verdrag wordt eveneens metaaldetectie vermeld: "*States Parties are also encouraged to establish provisions on the use of methods of ground-penetrating analysis such as the use of metal detectors. States are encouraged to prohibit, as appropriate, unauthorized use of such equipment for purposes of undertaking clandestine excavations on archaeological sites*".

De eerste incidenten van plunderingen van archeologische sites door detectoristen leidden in 1981 al tot een rapport gericht aan de Raad van Europa.⁶⁶ Aan de hand hiervan formuleerde de Raad de aanbeveling aan de lidstaten om het gebruik van metaaldetectoren te reguleren.⁶⁷ De Valetta-conventie (1992) bouwde verder op deze aanbeveling, en stipuleert (artikel 3, iii): "*to subject to specific prior authorisation, whenever foreseen by the domestic law of the State, the use of metal detectors and any other detection equipment or process for archaeological investigation*".

4.2 OVERZICHT VAN DE SITUATIE IN ANDERE DELEN VAN EUROPA

4.2.1 **Brussels Hoofdstedelijk Gewest**

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat er geen regelgeving over metaaldetectie. Dit wil echter niet zeggen dat metaaldetectie er gedoogd wordt.

Als metaaldetectie wordt uitgevoerd en een voorwerp wordt opgegraven, valt dit onmiddellijk onder het artikel van opgravingen waarvoor een erkenning nodig is, niet alleen voor de opgraving maar ook

---

⁶⁴ Beaulieu 2020.

⁶⁵ Unesco Convention on the Means of Prohibiting and preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property 17 november 1970 en Unesco 2020.

⁶⁶ Beith & Flanagan 1981.

⁶⁷ Council of Europe 1981.

voor de uitvoerder van de opgraving.⁶⁸ Elke metaaldetectievondst is bijgevolg een inbreuk op deze regelgeving. Bovendien moet elke archeologische vondst binnen de 3 dagen gemeld worden, zowel aan de eigenaar van het terrein als aan het Gewest.⁶⁹ Het niet melden van vondsten is eveneens een inbreuk.

4.2.2 Wallonië

Op 1 juni 2019 trad de nieuwe *Code wallon du Patrimoine* in werking. Metaaldetectie wordt toegestaan op voorwaarde dat de metaaldetectorist een jaarlijks vernieuwbare vergunning heeft én de toestemming van de grondeigenaar (en de eventuele pachter).⁷⁰ De vergunning wordt pas uitgereikt na het volgen van een verplichte opleiding.

Gekende archeologische sites, beschermde sites (landschappen, monumenten en archeologische zones), sites waar archeologisch onderzoek plaatsvindt en bossen zijn verboden terreinen. Archeologische vondsten moeten binnen de 15 dagen gemeld worden via een digitaal meldingsformulier. De eigenaar van de vondsten (de grondeigenaar of de metaaldetectorist indien dit zo overeengekomen is) moet de vondsten deponeren in een erkend museum of in een gecertificeerd depot. Verkoop van metaalvondsten en de uitvoer ervan is verboden.

4.2.3 Noorwegen

In Noorwegen is het gebruik van metaaldetectoren legaal, mits toestemming van de eigenaar van de gronden en het naleven van de bepalingen in de wetgeving op het cultureel erfgoed, die dateert van 1978.⁷¹ Die wetgeving stipuleert dat alle archeologische sites en monumenten van vóór 1537 (het jaar van de protestantse hervorming in Noorwegen) automatisch beschermd zijn, inclusief een buffer van 5m rond de site. Dit geldt eveneens voor alle sites en monumenten van het *Sami* volk, ouder dan 100 jaar. De definitie van een dergelijke site is heel ruim, en omvat gebouwen, aarden monumenten, sporen en objecten. Deze automatische bescherming geldt niet alleen voor gekend erfgoed (alle gekende archeologische sites worden bekendgemaakt via de online databank *Askeladden*), maar ook voor relictten die nog niet gekend zijn. De wetgeving verbiedt alle activiteiten die mogelijk een dergelijk archeologisch relict beschadigen. In principe is het detecteren op automatisch beschermde archeologische sites en monumenten dan ook verboden, aangezien dit potentiële schade kan toebrengen. Dit geldt ook voor de ploeglaag boven een automatisch beschermde site. Aangezien ook ongekende relictten een automatische bescherming genieten is dit uiteraard een zekere *Catch-22* situatie.⁷² Omwille van deze onduidelijkheden in de wetgeving publiceerde de *Riksantikvaren* richtlijnen voor het privégebruik van metaaldetectoren.⁷³ Volgens de wetgeving is het niet verboden, maar musea en lokale overheden raden detecteren af op percelen die niet verbouwd worden, nu of in het verleden. Het beschadigingsrisico van een archeologische site is op dit soort gronden immers groter is dan op gronden met een ploeglaag.

De wetgeving stelt verder dat alle objecten ouder dan 1537, en munten ouder dan 1650, tot de staat behoren, ongeacht de wijze waarop ze werden gevonden. Het is verboden zo'n object te beschadigen, en de vinder is verplicht de vondst meteen te melden. Een vergoeding is mogelijk. Dit systeem van beloning voor dergelijke vondsten gaat terug op een Noorse wetgeving die dateert van 1274. Momenteel varieert een vergoeding tussen de €25 tot meer dan €3000.

---

⁶⁸ Hoofdstuk VII, Afd. I, Art. 243 *Brussels Wetboek voor Ruimtelijke Ordening* van 9 april 2004.

⁶⁹ Hoofdstuk VII, Afd. IV, Art. 246 *Brussels Wetboek voor Ruimtelijke Ordening* van 9 april 2004.

⁷⁰ Art. 34, R.34-1 en R.34-7 *Code wallon du Patrimoine* van 26 april 2018 (in werking vanaf 1 juni 2019).

⁷¹ Gundersen 2019; Gundersen *et al.* 2016.

⁷² Gundersen 2019.

⁷³ University of Oslo 2018.

Ongeveer 14 verschillende verenigingen voor detectoristen zijn geregistreerd in Noorwegen. De belangrijkste is de *Norges Metalsøkerforening*, die werd opgericht in 1991. In 2016 telde deze organisatie meer dan 400 leden.⁷⁴ Het totaal aantal actieve detectoristen in Noorwegen wordt geschat tussen 400 en ca. 2200. Op basis van de leden van metaaldetectiefora op sociale media zijn dit er echter meer dan 7000.⁷⁵

Archeologische musea en archeologen werkzaam bij de overheden merken vooral sinds 2012 een sterke toename van de hobby. Het aantal objecten dat werd gemeld aan het *Kulturhistorisk Museum* in Oslo is in 2015 vijf maal zo hoog als vijf jaar daarvoor.⁷⁶ Ondanks deze toename aan meldingen is het echter ook duidelijk dat zowel gekende als niet gekende archeologische sites in Noorwegen worden getroffen door illegale metaaldetectie.

4.2.4 Finland

Finland heeft geen specifieke wetgeving voor metaaldetectie en archeologie, waardoor het toegelaten is om zonder vergunning te zoeken naar archeologische artefacten. Hierbij moet wel rekening worden gehouden met diverse wetgeving, o.a. de *Antiquities Act* van 1963, en de *Lost Articles Act* van 1988.⁷⁷ Dit wordt gespecificeerd in richtlijnen van de *National Board of Antiquities*.⁷⁸

Volgens de *Antiquities Act* zijn alle activiteiten die een archeologisch monument kunnen beschadigen verboden zonder een specifieke vergunning voor onderzoek. Dit geldt ook voor niet gekende sites die aangetroffen worden via metaaldetectie. Het wordt afgeraden om te zoeken op gekende archeologische sites, waarvan de databank en kaart online beschikbaar zijn.

Archeologische vondsten (vondsten ouder dan 100 jaar die geen gekende eigenaar hebben) moeten worden gemeld. Wanneer de overheid beslist om de vondsten aan te schaffen wordt soms een vergoeding voorzien. In 2015 werden ca. 3000 objecten aangeboden aan het Nationaal Museum. Er is echter te weinig personeel en middelen om het groeiend aantal detectoristen en gemelde vondsten adequaat op te volgen en te documenteren.⁷⁹

Rekening houdend met deze vereisten en mits toestemming van de eigenaar van de gronden, is hobbymetaaldetectie nagenoeg overal in Finland toegestaan. Er zijn incidenten van plunderingen van archeologische sites gekend⁸⁰, maar deze gevallen zijn relatief schaars in Finland, wat onder meer wordt toegeschreven aan het lage aantal sites met waardevolle metalen artefacten. Een uitzondering zijn sites uit Wereldoorlog II, die schijnbaar gretig bezocht worden door metaaldetectieën.⁸¹ Bij verschillende professionele archeologische projecten werden amateurmetaaldetectieën ingeschakeld.⁸²

Het aantal actieve detectoristen in Finland wordt geschat op minder dan 500.⁸³

4.2.5 Zweden

In Zweden is het zoeken naar archeologische artefacten met een metaaldetector verboden volgens de *Swedish Heritage Conservation Act* van 1988.⁸⁴ Zelfs het dragen van een metaaldetector op gekende

---

⁷⁴ Gundersen *et al.* 2016.

⁷⁵ Skre & Pilo 2016; Rolfsen 2016; Gundersen 2019.

⁷⁶ Skre & Pilo 2016.

⁷⁷ Thomas 2016.

⁷⁸ National Board of Antiquities 2017.

⁷⁹ Wessman *et al.* 2016.

⁸⁰ Yle 2014.

⁸¹ Seitsonen & Herva 2011.

⁸² Thomas *et al.* 2015 en Wessman *et al.* 2016.

⁸³ Wessman *et al.* 2016.

⁸⁴ Lundén 2004: 216.

historische sites is een strafbaar feit (tenzij op de openbare weg). In het kader van archeologisch onderzoek kan de provinciale bevoegde overheid (*Länsantikvarien*) voor het gebruik van een metaaldetector bij het zoeken naar archeologische artefacten een vergunning uitreiken. Op de eilanden van Gotland en Öland is metaaldetectie illegaal.

Toch zijn diverse gevallen van plunderingen van archeologische sites met gebruik van metaaldetectoren gekend. In 2012 publiceerde de *Swedish National Heritage Board* een rapport met suggesties voor de creatie van een systeem van vergunningen in de *Swedish Heritage Conservation Act*.⁸⁵

4.2.6 Het Verenigd Koninkrijk

Het Verenigd Koninkrijk (met uitzondering van Noord-Ierland) heeft een vrij liberale houding t.a.v. metaaldetectie. Mits toestemming van de grondeigenaar, en met uitzondering van geklasseerde historische monumenten, kan in principe vrijwel overal gedetecteerd worden. Voor het gebruik van een metaaldetector op een geklasseerd monument is een vergunning vereist. Illegale metaaldetectie op deze sites is uiteraard strafbaar.

In Engeland en Wales moeten enkel de vondsten gemeld worden die als *Treasure* bestempeld worden, naar de *Treasure Act* van 1996 en de daarmee verbonden *Code of Practice*. Het behandelt enkel objecten die gevonden zijn vanaf september 1997 en die:

- artefacten (uitgezonderd munten) zijn van tenminste 300 jaar oud en tenminste 10% zilver of goud bevatten;
- gouden of zilveren munten van dezelfde periode;
- prehistorische metalen ensembles.

De objecten die aldus *Treasure* zijn, moeten gemeld worden en zijn eigendom van de staat. Als een museum besluit de vondst op te nemen heeft de vinder recht op een vergoeding. Het niet melden van *Treasure*-vondsten is strafbaar.⁸⁶ De vondst moet binnen 14 dagen gemeld worden.

Als de vondsten niet als *Treasure* worden bestempeld, is het eigendomsrecht van de vondsten in principe 50/50 tussen vinder en landeigenaar.⁸⁷

Alle andere archeologische objecten kunnen op vrijwillige basis worden gemeld. Hiervoor werd het *Portable Antiquities Scheme*⁸⁸ (PAS) uitgewerkt (in werking vanaf 1997). Naar schatting wordt ongeveer 2/3 van alle vondsten die als archeologisch relevant geacht worden, gemeld aan het PAS.⁸⁹

In Schotland moeten alle objecten met een archeologische/historische waarde worden gemeld.⁹⁰ De definitie van *Treasure* is dan ook niet dezelfde als in Engeland en Wales. Alle archeologische objecten, zijn per definitie eigendom van 'de Kroon', ongeacht hoe ze worden gevonden.⁹¹ In tegenstelling tot Engeland en Wales is er geen onderscheid in leeftijd of samenstelling van een vondst. Daardoor is er nogal wat flexibiliteit voor wat kan geclaimd worden als *Treasure Trove*.

Het aantal bij het PAS in Engeland geregistreerde gebruikers dat vermoedelijk metaaldetectie uitvoert, bedroeg in 2013 ca. 6700.⁹² Het aantal actieve detectoristen in het Verenigd Koninkrijk wordt geschat

---

⁸⁵ Swedish National Heritage Board 2012.

⁸⁶ Bland 2008.

⁸⁷ Ulst 2010.

⁸⁸ The British Museum 2020.

⁸⁹ Bland 2008.

⁹⁰ Historic Scotland 2018.

⁹¹ Bailie 2017.

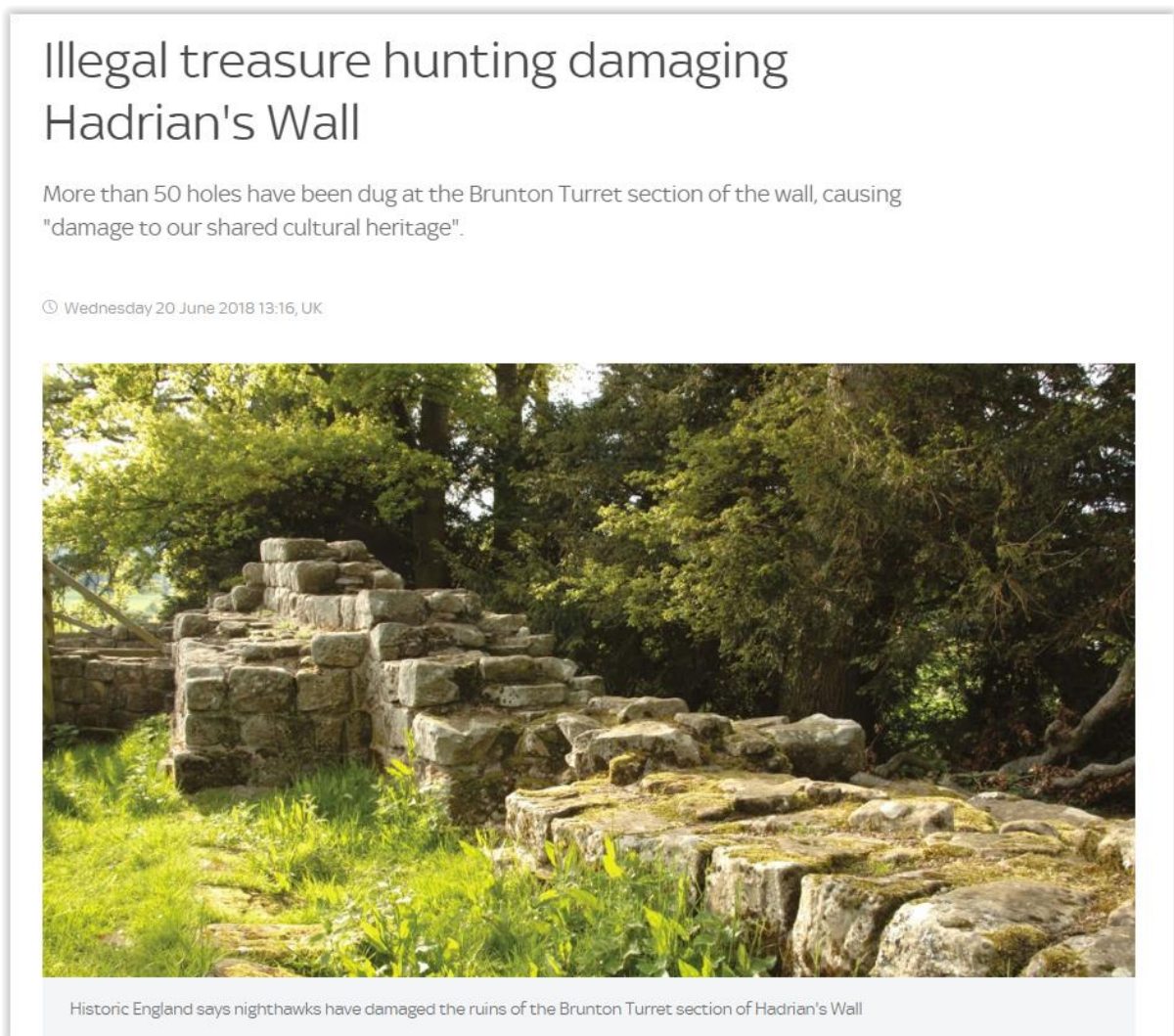
⁹² Karl & Möller 2018.

tussen de 8000 en 10.000.⁹³ Op basis van een enquête wordt het aantal actieve hobbymetaaldetecto-
risten in Schotland geschat op ca. 520.⁹⁴

Ondanks deze liberale houding en wat wordt beschouwd als een schoolvoorbeeld van goede samen-
werking tussen de professionele archeologie en de metaaldetectiewereld, zijn er toch nog vrij veel
gevallen van plunderingen (*nighthawking*) van archeologische sites gekend. Een onderzoek in opdracht
van *English Heritage* voor de periode van 2006-2008 verzamelde ongeveer 240 dergelijke incidenten,
waarbij o.a. bleek dat ongeveer 1 op 20 archeologische opgravingen werd getroffen door illegale me-
taaldetectie. Ca. 1/3 van de illegale activiteiten vond plaats op beschermde historische monumenten⁹⁵.
Deze aantallen zijn ongetwijfeld slechts een deel van deze illegale praktijken. Bovendien resulteerden
slechts 26 incidenten (toestand 2009) in gerechtelijke vervolging, met relatief kleine geldboetes (tot
ca. €100) tot gevolg.⁹⁶ In 2018 was er nog een schokkend geval van illegale metaaldetectie bij de Muur
van Hadrianus (figuur 32).⁹⁷

Figuur 32: *Nighthawking* op de Muur van Hadrianus (© Sky News, 2018).

---

⁹³ Clark 2008: 15.

⁹⁴ Ferguson & Munroe 2017.

⁹⁵ English Heritage 2009.

⁹⁶ Stone Pages 2009.

⁹⁷ Sky news 2018.

Een vrij nieuwe trend is de opkomst van het detectietoerisme, in de hand gewerkt door het liberale systeem en het feit dat er geen erkenning of vergunning vereist is in het Verenigd Koninkrijk. Dit fenomeen, dat een boost kent na het uitzenden van de BBC serie *the Detectorists*, maakt in het Verenigd Koninkrijk intussen zelfs al deel uit van gespecialiseerde pakketten bij touroperators.⁹⁸

4.2.7 Denemarken

In Denemarken is hobbymetaaldetectie toegestaan, mits toestemming van de eigenaar van de grond en met uitzondering van beschermde archeologische sites en historische monumenten, inclusief een buffer van 2m eromheen. Op publieke gronden beslist de lokale overheid (gemeente) of er al dan niet mag gedetecteerd worden. Naar schatting is het op ongeveer 50% van de publieke gronden verboden.⁹⁹

De wettelijke basis voor dit systeem is de zgn. *Danefae* (gelijkaardig aan de *Treasure Trove* in het Verenigd Koninkrijk), vervat in de *Danish Museum Law*. Dit *Danefae* systeem gaat in zijn kern terug op wetgeving uit de 13^{de}(!) eeuw.¹⁰⁰ Het systeem omvat voornamelijk metalen vondsten, meer bepaald alle artefacten (zonder huidige eigenaar) van waardevolle metalen en met een cultuurhistorische waarde. In het algemeen omvat dit objecten van goud en zilver ouder dan 100 jaar, en andere metalen objecten van de prehistorie tot de middeleeuwen. Volgens de wetgeving behoren deze objecten toe aan de Deense staat, en moeten ze binnengebracht worden bij het Deens Nationaal Museum. De vinder kan een financiële compensatie ontvangen, gebaseerd op de materiële waarde, de zeldzaamheid van de vondst en de zorg waarmee het object door de vinder is behandeld.¹⁰¹ Het aantal geregistreerde objecten bedraagt op jaarlijkse basis enkele duizenden (bv. 4290 in 2013). Dit betekent qua financiële compensaties ook een aanzienlijke investering van de overheid: tussen 2010 en 2014 bijvoorbeeld ca. €1.000.000.¹⁰² Voor de melding en registratie van metaaldetectievondsten werd het online platform DIME opgericht.¹⁰³

In het algemeen wordt de liberale houding in Denemarken, vanaf de toepassing van de hobby vooral vanaf begin de jaren 1980, door de Deense archeologen als positief ervaren, met belangrijke bijdragen aan de landschapsarcheologie en de kennis van diverse metaalrijke perioden (voornamelijk ijzertijd en vroege middeleeuwen).¹⁰⁴ Metaaldetectoren worden veelvuldig ingezet bij reguliere preventieve en andere onderzoeksprojecten, bijvoorbeeld voor het voorafgaand onderzoeken van de ploeglaag.¹⁰⁵ De belangrijkste redenen die aangehaald worden voor deze positieve samenwerking met de metaaldetectiewereld zijn enerzijds het algemeen vertrouwen van de Denen in de overheid. Verder is ook de goede kennis van en voeling met het eigen verleden van belang, en het daarmee samenhangend patriottisme van de Deense bevolking.¹⁰⁶

Het aantal geregistreerde detectoristen in 2013 Denemarken bedroeg ongeveer 700.¹⁰⁷

4.2.8 Polen

De wetgeving aangaande het beheer en de bescherming van het archeologisch erfgoed in Polen is de *Protection and Care of Historical Monuments Act* van 23 juli 2003.¹⁰⁸ Op basis van deze wet wordt o.a.

---

⁹⁸ S.n. 2019.

⁹⁹ Ulst 2010.

¹⁰⁰ Dobat 2013.

¹⁰¹ Dobat 2013.

¹⁰² Dobat 2016.

¹⁰³ Digitale Metaldetectorfund 2020.

¹⁰⁴ Dobat 2013, 2016; Henriksen 2006.

¹⁰⁵ Dobat 2013; Hansen & Henriksen 2012.

¹⁰⁶ Dobat 2013.

¹⁰⁷ Dobat 2013.

¹⁰⁸ Kobyliński & Szepanowski 2009.

een register opgemaakt van beschermde archeologische sites. De toepassing van de wetgeving is echter een verantwoordelijkheid van de verschillende provincies, wat leidt tot regionale verschillen.

Een vrij belangrijk aspect plaatst de verantwoordelijkheid van het goed beheer van archeologische sites bij de eigenaars van de gronden, waarbij het verboden is activiteiten uit te oefenen die beschadigend zijn voor het archeologisch erfgoed. De wet stelt ook dat alle archeologische vondsten behoren tot de staat. Het opbouwen van een privécollectie van archeologische objecten gevonden op Pools grondgebied wordt dan ook als illegaal beschouwd.

Elke vorm van archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd door gekwalificeerde personen, in het bezit van een vergunning voor dit onderzoek. Hierdoor is elk onderzoek, ook metaaldetectieonderzoek, naar archeologische objecten zonder zo'n vergunning verboden. Het is echter wel mogelijk voor de provinciale overheden om speciale vergunningen uit te reiken aan metaaldetectiezoekers, voor regio's waar geen archeologische sites gekend zijn. Hierbij geldt steeds een meldingsplicht voor archeologische vondsten.

Het niet melden van vondsten kan leiden tot geldboetes. In contrast kan het melden van toevalsvondsten ook leiden tot het uitreiken van een 'diploma' en een financiële beloning.

Illegale plundering van archeologische sites door metaaldetectie wordt vanaf ca. midden de jaren 1990 echter erkend als een ernstig probleem in Polen.¹⁰⁹ Dit wordt schijnbaar in de hand gewerkt door de toenemende werkloosheid en verarming (verkoop van archeologische objecten) en een groeiend wantrouwen t.a.v. de overheid sinds de val van het communistische regime. In het nieuwe millennium hebben deze plunderingen in sommige regio's dramatische vormen aangenomen, met naar schatting tussen 10.000 en 30.000 actieve detectoristen in Polen.¹¹⁰

Het detectietoerisme in Polen is wijd verspreid. Frappant voorbeeld hiervan is Tom Waes die tijdens zijn *roadtrip* door Polen in 2019 de tijd maakt om samen met een metaaldetectieclub een Wereldoorlog II structuur te bezoeken. Zonder vergunning, zonder kennis van archeologie worden pantseronderdelen, *Panzerfäusten*, eetgerei etc. uitgegraven.¹¹¹

4.2.9 Duitsland

Ook in Duitsland wordt er in het algemeen een restrictief beleid gevoerd¹¹², hoewel de situatie in de verschillende *Bundesländer* enigszins varieert. Met uitzondering van de deelstaat Beieren is metaaldetectie voor het opsporen van archeologische artefacten enkel mogelijk met een vooraf aangevraagde vergunning. Er is bovendien een variatie in wie een dergelijke vergunning kan aanvragen, gaande van iedereen tot enkel gediplomeerde archeologen (figuur 33 en figuur 34). In sommige gevallen is het volgen van een cursus verplicht. De wachtlijsten voor een cursus lopen in sommige deelstaten op tot 4 jaar. Het totaal aantal vergunde detectoristen bedraagt ca. 3000. Het aantal geregistreerde gebruikers op het grootste internetplatform voor metaaldetectie bedraagt echter meer dan 30.000.¹¹³

Alle archeologische vondsten moeten gemeld worden aan de overheid van de deelstaat. Wanneer de objecten een zeker belang hebben (gelijkaardig aan de *Treasure trove* in Engeland en Wales) kan de overheid het eigendom van de vondsten opeisen (de criteria hiervoor verschillende van deelstaat tot deelstaat). Een aantal deelstaten biedt hiervoor een kleine compensatie (tot 5% van de marktwaarde van het object).

---

¹⁰⁹ Kobylnski & Szepanowski 2009.

¹¹⁰ Kobylnski & Szepanowski 2009.

¹¹¹ VRT 2019, Reizen Waes, *Reisdossier: Polen* vanaf minuut 41:18.

¹¹² Karl & Möller 2018.

¹¹³ Karl & Möller 2018.

Figuur 33: Officiële zoektocht naar Wereldoorlog II vermisten aan het Oderfront. *Munitionbergung*, archeologen, metaaldetectoristen, forensisch experts, politiemedewerkers en historici zoeken op strikt afgebakende terreinen naar slachtoffers (© Laurens M. Flokstra 2018, VBGO¹¹⁴).

Figuur 34: Russische onderscheidingen, gevonden bij een officiële zoekactie naar Wereldoorlog II vermisten in Oost-Duitsland. Deze objecten hebben uiteindelijk geleid tot identificatie van de stoffelijke resten van de militair (© Laurens M. Flokstra 2018, VBGO).

---

¹¹⁴ Verein zur Bergung Gefallener in Osteuropa (VGBO 2020).

4.2.10 Nederland

Nederland introduceerde op 1 juli 2016 de Erfgoedwet Archeologie, waarin ook het gebruik van metaaldetectoren geregeld is.

Deze wet laat toe voor metaaldetectiehobbyisten tot op een diepte van maximaal 30cm onder het oppervlak te zoeken naar archeologische objecten. Aan archeologische monumenten (zowel gemeentelijke, provinciale als rijksmonumenten) en terreinen waar een archeologisch onderzoek aan de gang is detecteren niet toegelaten. Daarenboven kunnen gemeenten met een verordening ook metaaldetectie verbieden op (delen van) hun grondgebied. Het uitvoeren van metaaldetectie onderwater (magneetvissen bijvoorbeeld) is verboden.

Metaaldetectievondsten worden gezien als toevalsvondsten en moeten gemeld worden aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed via een online meldingsformulier of bij het gemeentebestuur, die de vondst via de online databank Archis¹¹⁵ moet melden. De vondst moet zes maanden beschikbaar blijven voor wetenschappelijk onderzoek.

Voor het eigendomsrecht van de vondsten zijn er diverse mogelijkheden:

1. Een eerste categorie zijn de schatvondsten. In het Nederlands Burgerlijk Wetboek staat dat een schat voor gelijke delen toekomt aan de vinder en de grondeigenaar. Deze vondsten moeten opzettelijk verborgen zijn en van een dergelijke aanzienlijke ouderdom dat de eigenaar niet meer kan worden opgespoord.
2. 'Weggegooide' vondsten vormen een andere groep. Deze vondsten, waarvan het aannemelijk is dat deze bewust zijn weggegooid, worden eigendom van de vinder.
3. De laatste groep, de 'verloren vondsten', zijn diegenen waarvan aangenomen kan worden dat ze zijn verloren. Deze moeten gemeld worden bij de gemeente waar ze gevonden werden. De eigenaar krijgt 12 maanden de tijd om zijn verloren eigendom te komen opeisen. Als de eigenaar zich niet meldt binnen deze tijdsperiode verschuift de eigendom naar de vinder.

In 2016 werd in Nederland het *Portable Antiquities Scheme of the Netherlands* (PAN) gelanceerd, geïnspireerd door het PAS van het Verenigd Koninkrijk, dat o.a. een online registratietool biedt voor metaaldetectievondsten.¹¹⁶

4.2.11 Tsjechië

Metaaldetectie naar archeologische objecten is niet bij wet geregeld in Tsjechië. Op basis van verschillende informatiebronnen (websites, sociale media etc.) wordt het aantal actieve detectoristen er echter als heel hoog ingeschat, nl. tussen 15.000 en 30.000.¹¹⁷ Er zijn dan ook veel gevallen gekend van gerichte zoektochten op bijvoorbeeld bronstijd en ijzertijd versterkingen. Weinig van dergelijke vondsten vinden hun weg naar professionele archeologen of musea. Een wellicht belangrijke reden voor deze situatie is mogelijk lage interesse van de burger voor de eigen geschiedenis en een laag vertrouwen in overheidsinstellingen.¹¹⁸

4.2.12 Slowakije

De wetgeving rond historische artefacten op het grondgebied van het huidige Slowakije gaat al terug tot een decreet van 1776 uitgevaardigd door aartshertogin Maria Theresia, dat gebod vondsten van 'antiquiteiten' te overhandigen aan het Hof. Dit werd snel gevolgd door een verbod op export naar het

---

¹¹⁵ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2020.

¹¹⁶ Roymans & Heeren 2017.

¹¹⁷ Navrátil 2015.

¹¹⁸ Navrátil 2015.

buitenland van dergelijke vondsten.¹¹⁹ De wetgeving inzake Historische Monumenten gaat terug tot 1881, ten tijde van de Oostenrijks-Hongaarse monarchie.

De wetgeving in Slovaakse definieert een archeologisch relict als een getuigenis van het leven en activiteiten van mensen vanaf de prehistorie tot 1918, alsook militaria van vóór 1946. Deze objecten zijn per definitie exclusieve eigendom van de staat.

Volgens de Slovaakse wetgeving is hobbymetaaldetectie voor het opsporen van archeologische objecten verboden.

4.2.13 Oostenrijk

In Oostenrijk geldt in het algemeen een vrij restrictief beleid.¹²⁰ Op beschermde historische sites is het zonder een specifieke vergunning altijd verboden om metaaldetectie te beoefenen. In het algemeen is het eveneens verboden om naar archeologische artefacten te speuren onder het oppervlak of onderwater. Het zoeken naar archeologische artefacten of sites kan alleen met een vergunning van de overheid. Zo'n vergunning kan bovendien enkel uitgereikt worden aan iemand met een archeologisch diploma en voor een specifiek project. Het is, met uitzondering van de beschermde historische sites, wel toegelaten om metaaldetectie uit te voeren voor andere doeleinden dan archeologische. In contrast met dit verbod bestaan er wel gespecialiseerde webfora voor metaaldetectie in Oostenrijk, waarvan de grootste ca. 2250 leden heeft.¹²¹

Alle archeologische vondsten moeten binnen één werkdag gemeld worden aan de overheid. Wanneer het om legale en correct gerapporteerde objecten gaat, wordt de eigendom gedeeld tussen de eigenaar van de grond en de vinder. Indien het gaat om een illegale of een niet gerapporteerde vondst, wordt de uiteindelijke melder van de vondst voor 50% eigenaar. Indien er geen dergelijke melder is, wordt het object gedeeltelijk eigendom van de overheid.

Een recente studie toonde aan dat illegale metaaldetectie op archeologische sites in Oostenrijk wel voorkomt, maar erg beperkt is.¹²²

4.2.14 Frankrijk

Al vanaf het begin van de jaren 1980 heerst in de professionele archeologische sector in Frankrijk een zekere vrees voor het gevaar van plunderingen door metaaldetectie hobbyisten.¹²³

Sinds 1989 werd metaaldetectie in functie van het opsporen van archeologische relictten bij wet verboden, tenzij men hiervoor een vergunning verkrijgt en de nodige kwalificaties bezit. Deze regel werd in 2004 geïntegreerd in de *Code du Patrimoine*. Zonder deze vergunning is hobbymetaaldetectie op archeologische objecten dus overal verboden in Frankrijk, zowel op publieke als op private gronden. Aanvragers van een vergunning moeten dit ondersteunen met een wetenschappelijke vraagstelling en moeten de nodige kwalificaties en ervaring bezitten.¹²⁴ Bovendien is de toestemming van de eigenaar van de gronden vereist. Na afloop van de detectie moet een rapport met een inventaris en beschrijving van de vondsten opgeleverd worden aan de *Service Régionale de l'Archéologie* en moeten de nodige maatregelen genomen worden voor een goede bewaring van de vondsten.

---

¹¹⁹ Michalik 2019.

¹²⁰ Karl & Möller 2018.

¹²¹ Karl & Möller 2018.

¹²² Karl 2019.

¹²³ Gaillard de Sémainville & Gosselin 1984.

¹²⁴ Partie législative, Livre V, Archéologie, Chapitre 2, art. L542-1/2/3 *Code du patrimoine* van 6 maart 2020: Utilisation de détecteurs de métaux.

Archeologische vondsten die het resultaat zijn van een archeologisch onderzoek of een toevalsvondst zijn eigendom van de staat. De eigenaar van de grond kan zich in dit geval niet beroepen op art. 552 van de *Code Civil* en kan bijgevolg geen aanspraak maken op de vondsten.¹²⁵

Reclames voor en handleidingen van metaaldetectoren moeten steeds de wetgeving vermelden.

Ondanks het vergunningensysteem en de mogelijkheid tot het oplopen van boetes bij inbreuken, wordt de hobby in Frankrijk veelvuldig uitgeoefend, met naar schatting ca. 10.000 actieve detectoristen.¹²⁶ Het detectietoerisme kent ook in Frankrijk een hoge vlucht, o.a. in de Sommestreek.¹²⁷

4.2.15 Hongarije

Het gebruik van metaaldetectoren wordt in Hongarije geregeld door een recente wet (decreet N°496 uit 2016).¹²⁸ Hongarije verbiedt hobbymetaaldetectie voor het zoeken naar archeologische objecten, tenzij met een vergunning. De wetgeving definieert archeologisch erfgoed als 'alle tekenen van menselijk leven van vóór 1711, zowel op het land als in het water'.¹²⁹ Archeologische objecten behoren per definitie toe aan de overheid.

Een vergunning voor metaaldetectie kan enkel verkregen worden als wordt samengewerkt met musea, en enkel buiten gekende archeologische sites.

De professionele archeologische sector zoekt wel naar manieren om de expertise en kennis van metaaldetectoren in te zetten bij archeologische projecten¹³⁰ en door het sensibiliseren van de detectorist. Belangrijke hinderpalen hierbij zijn een algemeen gebrek aan vertrouwen in de professionele erfgoedsector en een gebrek aan middelen voor handhaving. De nieuwe wetgeving heeft er niet voor gezorgd dat er een einde is gekomen aan het plunderen van archeologische sites door metaaldetectoren.¹³¹

4.2.16 Roemenië

De wetgeving over metaaldetectie en in het algemeen beheer en bescherming van onroerend erfgoed in Roemenië dateert van 2000, maar vertoont nog veel mankementen.¹³² Volgens deze wetgeving moeten archeologische vondsten die bij toeval (bijvoorbeeld bij werken) gevonden worden op publiek domein binnen de 72 uur gemeld worden aan de bevoegde autoriteiten. De vindsters kunnen hiervoor een vergoeding krijgen tot 30% van de waarde van de vondsten, vermeerderd met nog eens 15% als het om een uitzonderlijke vondst gaat. Deze bepalingen over het verplicht melden van vondsten zijn niet eenduidig interpreteerbaar voor metaaldetectievondsten. Specifieke wetgeving uit 2004 stelt wel dat hobbymetaaldetectie op archeologische sites verboden is. Het toezicht en de handhaving van dit verbod is weliswaar nagenoeg onbestaande.

Alle cultuurhistorische relictten in Roemenië zijn in principe eigendom van de overheid. De aankooppolitiek van musea, die spectaculaire vondsten vanuit metaaldetectie aanwerft om de eigen collectie uit te breiden, bevordert echter de plundering van archeologische sites.

---

¹²⁵ Livre II, titre II, chapitre II, art. 552 *Code Civil* van 27 januari 1804.

¹²⁶ Lecroere 2016.

¹²⁷ Adam & Prouillet 2011.

¹²⁸ Rácz 2017.

¹²⁹ Ujhelyi 2016.

¹³⁰ Laszlovszky 2017.

¹³¹ Rácz 2017.

¹³² Ganciu 2018.

4.2.17 Italië

Volgens de wetgeving van 1909 behoren alle antiquiteiten, zowel de gekende als niet gekende, toe aan de Staat.¹³³ Vanaf 2004 werd de *Landscape and Cultural Heritage Code* van kracht (Decreet n°42 van 22 januari 2004).

Italië verbiedt ongeautoriseerd archeologisch onderzoek met de metaaldetector.¹³⁴ Er mag niet gezocht worden in en rond archeologische sites en beschermde monumenten en landschappen. Wie objecten van historisch of archeologisch belang vindt met een metaaldetector, moet deze vondsten binnen de 24 uur inleveren bij de gemeente, de politie of de bevoegde instantie. Zijn de vondsten legaal gevonden, dan krijgt de vinder een vergoeding.

Handhaving van het cultureel erfgoed, en bijvoorbeeld aspecten rond handel en export hiervan, worden behartigd door een speciale afdeling van de politie, het '*Commando Carabinieri Tutela del Patrimonio Culturale*'.¹³⁵

4.2.18 Spanje

De Spaanse wetgeving bepaalt dat archeologische objecten behoren tot de gemeenschap ongeacht de wijze waarop deze worden gevonden.¹³⁶ Het gebruik van metaaldetectoren wordt op regionaal niveau geregeld. Echter, in alle regio's is metaaldetectie voor het zoeken naar archeologische objecten verboden, tenzij binnen een vergund archeologisch onderzoek.

Op basis van sociale media en gerechtelijke gegevens wordt het aantal actieve metaaldetectiezoekers geschat op ca. 3000.

In de regio van Andalusië schijnt de handhaving van de wetgeving rond metaaldetectie vrij strikt uitgevoerd te worden, met in de periode tussen 1991 en 2011 enkel al in de regio van Sevilla het betrappen van 1000 metaaldetectoristen door de *Guardia Civil*.¹³⁷

Desalniettemin wordt wel geprobeerd om op een constructieve manier samen te werken met metaaldetectoristen, in het kader van specifieke projecten, bijvoorbeeld voor het onderzoek van slagvelden en begraafplaatsen van de Spaanse Burgeroorlog.

4.2.19 Portugal

Net als in buurland Spanje is metaaldetectie buiten het kader van een vergund archeologisch onderzoek in Portugal verboden. Zelfs het vervoeren van een metaaldetector zonder toelating door de overheid is er strafbaar. Metaaldetectie op stranden is eveneens verboden.¹³⁸

4.3 SYNTHESE

Het overzicht toont de disparate situatie van de hobbymetaaldetectie in Europa. In de eerste plaats is er een groot onderscheid tussen de landen of regio's met een liberale houding en wetgeving t.a.v. metaaldetectie en archeologie (zoals bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Nederland en Vlaanderen) en de landen waar in principe een feitelijk verbod geldt (zoals Polen, Frankrijk, Spanje)

---

¹³³ Art. 822 *Codice Civile*: Demanio pubblico.

¹³⁴ Villafrate 2018.

¹³⁵ De basis hiervoor werd gelegd op 3 maart 1969, Ministero della difesa 2020.

¹³⁶ Temiño 2016.

¹³⁷ Temiño 2016; Cacho & Sanjuan 2000.

¹³⁸ Porto 2012.

tot een totaalverbod in Zweden en Slovaĳie. Daarnaast zijn er verschillende landen waar metaaldetectie niet of weinig gereguleerd is of waar de wetgeving over archeologie niet is aangepast aan de praktijk van metaaldetectie (zoals bijvoorbeeld Roemenië en Tsjechië).

Een algemene verplichting is steeds de noodzaak tot het verkrijgen van de toestemming van de eigenaar van de gronden, zowel wanneer dit om publieke of private rechtspersonen gaat.

Een ander min of meer algemeen geldend principe is het verbod om te detecteren op afgebakende of beschermde archeologische en historische sites en monumenten. In alle landen is metaaldetectie verboden op elk aangeduid of beschermd monument of site met historische waarde. Vlaanderen is hierop de enige uitzondering: het is er enkel verboden te detecteren op zones die specifiek beschermd zijn als archeologische site.

Maar ook in de landen met een liberale houding is er grote variatie in de spelregels waar de detecto-risten zich aan moeten houden.¹³⁹ In Denemarken bijvoorbeeld komt uiteindelijk slechts 50% van de oppervlakte in aanmerking voor legale detectie. Het beleid in Noorwegen is ambigu, omwille van het verbod op detectie op beschermde archeologische sites en de zeer ruime definitie van dergelijke sites. Ook (nog) niet gekende sites behoren tot de definitie. Het verbod geldt bovendien ook voor wat zich in de ploeglaag bevindt.

Vele landen of regio's, bijvoorbeeld Zweden, Frankrijk, Spanje, Oostenrijk, maar ook Wallonië en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn zeer restrictief t.a.v. metaaldetectie, en laten privé-metaaldetectie enkel toe mits de nodige vergunningen, de nodige kwalificaties en duidelijke doelstellingen.

Zowel in de landen met een eerder liberale houding, als die met een restrictieve houding, is er sprake van illegale activiteiten: gerichte plundering van gekende archeologische sites en op reguliere opgravingen, handel in en export van op dergelijke manieren verkregen archeologische objecten, etc. Het 'leeghalen' van archeologische sites is bijzonder vaak aanwezig in landen waar er geen wetgeving bestaat, of waar de handhaving van de wet nagenoeg onbestaande is.

In een relatief recent artikel en op basis van vergelijking van de situatie in 12 landen stipuleert Hardy¹⁴⁰ dat de liberale houdingen minder efficiënt zijn voor het voorkomen van dergelijke schade aan het archeologisch erfgoed, dan de restrictieve regimes. Zowel voor de methodologie als voor de conclusies kreeg deze studie echter heel wat kritiek.¹⁴¹ Die kritiek werd recent dan weer gepareerd in een paar andere artikels.¹⁴²

In alle gevallen is handhaving van de vigerende wetgeving een probleem. Ook in de landen waar metaaldetectie op archeologische sites of naar archeologische objecten verboden is, zijn naar schatting steeds honderden tot zelfs enkele tienduizenden detectoristen actief. Zeker in landen met een lage bevolkingsdichtheid en uitgestrekte rurale gebieden (bv. Polen, Roemenië, Hongarije) is de controle op het terrein bijzonder moeilijk te organiseren. In nagenoeg alle landen ontbreken de middelen om een adequate handhaving te organiseren. In het bovenstaande overzicht en op basis van de beschikbare literatuur kunnen we met enige reserve enkel de situatie in de deelstaat Andalusië vermelden waar het toepassen van een restrictief regime geleid heeft tot een representatief aantal veroordelingen, met een daling van het aantal inbreuken tot gevolg. In de meeste gevallen ontbreekt ook de relevante kennis bij de handhavende instanties, of heeft het opvolgen van dit soort inbreuken een lage prioriteit.

Voor het verrijken van archeologische kennis kunnen we op basis van de doorgenomen literatuur vooral de situatie in Denemarken en het Verenigd Koninkrijk aanhalen als voorbeelden waar metaaldetectie als bron van kennis in voldoende mate wordt benuttigd. Meer dan de heersende wetgeving

---

¹³⁹ Deckers *et al.* 2018.

¹⁴⁰ Hardy 2017.

¹⁴¹ Deckers *et al.* 2018 en Karl 2018.

¹⁴² Banning 2019 en Barford 2018.

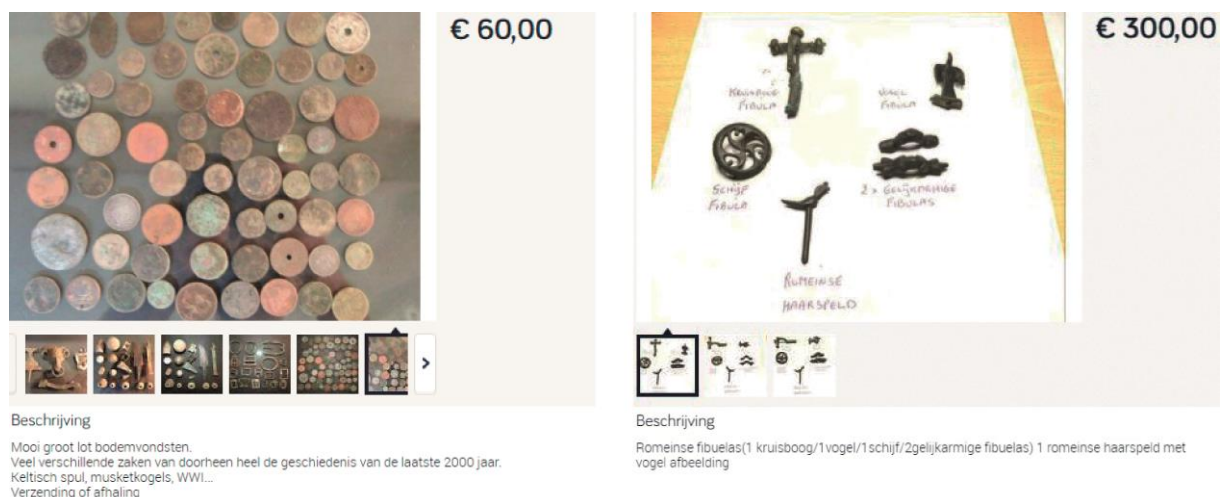

blijkt dit vooral af te hangen van de lokale mentaliteit. Deze overwegend positieve samenwerking met de metaaldetectoristen blijkt voornamelijk het gevolg te zijn van een algemene maatschappelijke voeling met de eigen geschiedenis en het aanwezige erfgoed, het daarmee samenhangend patriottisme en het vertrouwen in de overheid. In landen met een groot aantal illegale activiteiten wordt het ontbreken van deze algemene mentaliteit als de voornaamste reden aangehaald.

Een goede samenwerking is uiteraard ook afhankelijk van een adequaat aantal mensen en middelen in de professionele erfgoedsector. In nagenoeg alle landen, met uitzondering misschien van het Verenigd Koninkrijk, zorgt het groeiend aantal detectoristen en vondsten van de laatste 10 jaar voor een verwerkingsprobleem van al deze vondsten op een voldoende en efficiënte manier. Belangrijke vereisten hierbij zijn eveneens goed uitgebouwde online platformen, zoals deze van het PAS in het Verenigd Koninkrijk, duidelijke wetgeving en een goede samenwerking tussen alle archeologische instellingen (overheden, regionale diensten, musea, depots ...).

Ook wat het eigendomsrecht van metaaldetectievondsten betreft zijn er verschillen te bemerken. In zeer veel landen behoren archeologische sites en objecten - hoe dit wordt gedefinieerd verschilt eveneens van land tot land¹⁴³ - steeds tot de Staat.

Slechts zelden (alleen in Vlaanderen) behoren de vondsten tot de eigenaar van de grond waarop de vondsten zijn aangetroffen (of de vinder als er een overeenkomst is opgemaakt). In dit specifiek geval is het opbouwen van privécollecties van archeologische objecten dus mogelijk, wat onvermijdelijk leidt tot een complexe handhaving van het goed beheer van archeologische objecten en het vermijden van ongecontroleerde handel (figuur 35).

Figuur 35: Voorbeelden van op 2dehands aangeboden metaaldetectievondsten uit Vlaanderen (© <https://www.2dehands.be/> 2019 en 2020).

¹⁴³ Deckers *et al.* 2018.

5 METAALDETECTIE: DE ACTOREN

5.1 HET AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED

Het agentschap Onroerend Erfgoed is de entiteit die door de Vlaamse Regering belast is met de beleidsvoorbereiding, de beleidsuitvoering, de beleidsmonitoring en de beleidsevaluatie van het onroerend erfgoed.

Onroerend Erfgoed behandelt de aanvragen voor erkenning als metaaldetectorist. Eens erkend, krijg je een legitimatiebewijs dat voor onbepaalde duur geldig is.

Onroerend Erfgoed kan erkende metaaldetectoristen opvolgen en evalueren.¹⁴⁴

De opvolging bestaat uit het controleren of de metaaldetectorist werkt volgens de voorschriften van het Onroerenderfgoeddecreet, d.w.z. de Code van Goede Praktijk volgt én al zijn detectievondsten meldt.

Tijdens een evaluatie kan Onroerend Erfgoed aan de erkende metaaldetectorist vragen documenten te bezorgen die betrekking hebben op de erkenningsvoorwaarden of hem vragen een toelichting te komen geven.

Bij een negatieve evaluatie kan Onroerend Erfgoed overgaan tot schorsing van een erkend metaaldetectorist. Een schorsing kan terug ingetrokken worden of leiden tot een intrekking.

Jaartal	Schorsingen	Intrekkingen
2017	2	-
2018	2	1
2019	3	-
2020	2	-

Tabel 1: overzicht aantal schorsingen en intrekkingen sinds de inwerkingtreding van het Onroerenderfgoeddecreet.¹⁴⁵

Onroerend Erfgoed stelt een digitaal metaaldetectievondstmeldingsformulier ter beschikking aan erkende detectoristen om archeologische vondsten te rapporteren. De informatie uit het meldingsformulier neemt het agentschap op in de wetenschappelijke inventaris van archeologische vondsten en vondstlocaties (Inventaris Onroerend Erfgoed). Deze applicatie bespreken we in hoofdstuk 7.

Naast deze decretale verplichtingen engageert Onroerend Erfgoed zich om de samenwerking met en tussen erkende metaaldetectoristen te vergroten, door o.a. metaaldetectienetwerkdagen te organiseren (figuur 36).

Met de recente informatieve metaaldetectieblogs willen we samen met de erkende metaaldetectoristen de hobby in een gunstig daglicht zetten.¹⁴⁶ Deze boodschappen verspreiden we via de website van Onroerend Erfgoed, Facebook, Twitter en LinkedIn om een zo groot mogelijk publiek te bereiken.

¹⁴⁴ Art. 3.6.7. tem. art. 3.6.12. *Onroerenderfgoedbesluit* van 16 mei 2014.

¹⁴⁵ Cijfers van Frank Carpentier van juni 2020.

¹⁴⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020f-j.

Figuur 36: Logo gebruikt bij de geslaagde metaaldetectie-netwerkdag van 18 mei 2019 (© Daisy Van Cotthem 2019, Onroerend Erfgoed).

5.2 ERKENDE METAALDETECTORISTEN

Op 25 mei 2020 waren er 4170 metaaldetectoristen erkend (tabel 2). Dat cijfer groeide in 2019 en 2020 enorm aan en weerspiegelt de toenemende populariteit van deze hobby. Hoeveel niet-erkende metaaldetectoristen er actief zijn in Vlaanderen is niet geweten.

Erkende metaaldetectoristen												
Natuurlijke persoon	België							DE	FR	NL	GB	NO
	ANT	LIM	OVL	VBR	WVL	BRU	WAL					
	905	613	738	548	911	28	77	11	21	267	2	1

Tabel 2: Verdeling van de woonplaats van de metaaldetectoristen per provincie/gewest/land. n = 4170. Van 48 aanvragen ontbrak de informatie op het moment van de query (toestand 25/05/2020). (© Frank Carpentier 2020, Onroerend Erfgoed).

Detectoristen zijn vaak alleen op pad, maar ze vormen een zeer actieve gemeenschap. Geleidelijk aan ontstaan metaaldetectieclubs, feitelijke verenigingen en vzw's. Het aantal websites, facebookgroepen en andere online fora groeit explosief.¹⁴⁷

Onroerend Erfgoed moedigt alle groepen aan om zich te organiseren in een koepelorganisatie of belangenvereniging. In de bevraging van begin 2018 van erkende metaaldetectoristen gaf een duidelijke meerderheid van de respondenten aan dat zij de oprichting van zo'n belangenvereniging toejuichen.¹⁴⁸ Een eerste stap in dat proces was de opstart van een formeel overleg in 2017 tussen toenmalig 'grotere' verenigingen.

¹⁴⁷ Nolet 2019: 25-26.

¹⁴⁸ Carpentier 2018: 22.

Huidige deelnemers aan dit overleg zijn:

- *Archeo Metal Detecting Team Belgium (AMDTB)*¹⁴⁹
- Hobby Archeologie Limburg (HAL vzw)¹⁵⁰
- Metaaldetectie Vlaanderen vzw¹⁵¹
- Erkende Metaaldetectorist Vlaanderen (EMDV)¹⁵²
- Detectorvrienden Vlaanderen VZW (DVVL)
- BAHAAAT vzw en Plane Hunters vzw¹⁵³ (dit zijn niche-groeperingen die zich bezighouden met het onderzoek op vliegtuigcrashsites).

Het overleg heeft als hoofddoel de verenigingen te begeleiden naar de oprichting van een representatieve actorvertegenwoordiging. Zo'n vertegenwoordiging fungeert als spreekbuis voor de erkende metaaldetectoristen en organiseert het overleg over het beleid, de regelgeving en de uitvoering ervan. De voordelen van een belangenvereniging zijn talrijk:

- Uitdragen en toelichten van de Onroerenderfgoedregelgeving aan erkende metaaldetectoristen (nieuwe en reeds lang actieve) via hun kanalen (website, tijdschrift, metaaldetectierally's, Facebookpagina's, ...);
- Verbeteren en verstevigen van de samenwerking met Onroerend Erfgoed;
- Ondersteunen van erkende metaaldetectoristen bij het vergroten van hun kennis van het gebruik van metaaldetectoren en bij de identificatie van archeologische vondsten;
- Organiseren van een structurele samenwerking met andere archeologische partners (Vona¹⁵⁴, Vlaams Depotnetwerk¹⁵⁵, netwerk IOED's¹⁵⁶, MEDEA stuurgroep, ...)
- Inspraak via gefundeerde voorstellen van aanpassingen aan bijvoorbeeld de Onroerenderfgoedregelgeving;

Op 18 mei 2020 richtten Metaaldetectie Vlaanderen, DVVL en HAL de vzw DETECTUM op.¹⁵⁷ Deze vzw stelt zich o.a. tot doel "Het ondersteunen van verenigingen die ijveren voor het beoefenen van metaaldetectie, met strikte toepassing van wetten en decreten" en "het fungeren als contactpersoon tussen rechtspersonen en andere (overheids-)instanties".

5.3 ERKENDE ARCHEOLOGEN

Een erkend archeoloog is van rechtswege automatisch een erkend metaaldetectorist.¹⁵⁸ Er zijn 216 archeologen erkend.¹⁵⁹

Voor metaaldetectie binnen de context van een archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem kunnen archeologische bedrijven beroep doen op erkende metaaldetectoristen, met respect voor de arbeidswetgeving in België.

Metaaldetectie gebeurt in die situatie steeds onder de autoriteit van de erkende archeoloog. Het verloopt bovendien conform met de bepalingen over metaaldetectie uit de delen 2, 3 en 4 van de 'Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren'.

---

¹⁴⁹ AMDT Belgium 2020.

¹⁵⁰ HAL 2020.

¹⁵¹ Metaaldetectie Vlaanderen 2020.

¹⁵² EMDV 2020.

¹⁵³ Ceulaers B. 2020.

¹⁵⁴ VONA 2020.

¹⁵⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020b.

¹⁵⁶ Agentschap onroerend Erfgoed 2020m.

¹⁵⁷ Belgisch Staatsblad 18/05/2020.

¹⁵⁸ Art. 3.6.2. 6° *Onroerenderfgoeddecreet* van 12 juli 2013.

¹⁵⁹ Cijfer Frank Carpentier van 14 mei 2020.

Voor de opmaak van archeologienota's en nota's maakt de erkend archeoloog gebruik van de Inventaris Onroerend Erfgoed. Metaaldetectievondstmeldingen in de Inventaris kunnen een indicatie geven van een belangrijke archeologische site waar werken gepland zijn.

5.4 DEPARTEMENT OMGEVING – AFDELING HANDHAVING

5.4.1 **Zachte handhaving versus harde handhaving**

De inspecteurs Erfgoed van de afdeling Handhaving behandelen klachten over erfgoedmisdriven en erfgoedinbreuken.¹⁶⁰

Onroerend Erfgoed en afdeling Handhaving focussen in eerste instantie op sensibilisering en het voorkomen van schade aan erfgoedwaarden. Pas in tweede instantie op handhaving en het herstellen van de schade aan erfgoedwaarden.

Bij een eerste overtreding of geringe impact van de feiten, kan de overtreder een raadgeving ontvangen om toekomstige inbreuken te voorkomen. Een raadgeving is dus informerend en sensibiliserend van opzet. Wanneer een raadgeving geen effect heeft, kan de overtreder een aanmaning krijgen om de activiteiten te staken en de schade te herstellen.

Is de overtreder echter niet aan zijn proefstuk toe, of is de aard en de impact van het erfgoedmisdrijf of de erfgoedinbreuk ernstig, dan kan er onmiddellijk een proces-verbaal of een verslag van vaststelling worden opgemaakt. Dergelijke dossiers bereiken de afdeling Handhaving via de eigen inspecteurs of via de bevoegde verbalisanten. Bevoegde verbalisanten zijn door het schepencollege aangestelde gemeentelijke ambtenaren en de politie.

In 2018 werden 126 processen-verbaal opgesteld. Het is niet geweten hoeveel er specifiek opgemaakt werden voor het niet-naleven van de regelgeving inzake metaaldetectie.¹⁶¹

Inspecteurs Erfgoed kunnen zowel de vaststellingen als de beboeting uitvoeren.

5.4.2 **Inbreuken versus misdrijven**

Het is belangrijk om weten dat het Onroerenderfgoeddecreet een onderscheid maakt tussen misdrijven en inbreuken.

Inbreuken vallen in strikte zin buiten de strafwet, maar kunnen bestraft worden met een bestuurlijke geldboete.¹⁶²

Een voorbeeld van een inbreuk is het niet-melden van de wijziging van de bewaarplaats van een archeologisch artefact of een archeologisch ensemble dat afkomstig is uit het Vlaamse Gewest. Ben je een overtreder van deze erfgoedinbreuk dan riskeer je een exclusieve (want voorbehouden aan inbreuken) bestuurlijke geldboete van maximaal 10.000 euro, afhankelijk van de ernst van de inbreuk en eventuele verkregen vermogensvoordelen.¹⁶³

Het opsporen van archeologische artefacten en archeologische sites met een metaaldetector zonder erkenning als metaaldetectorist of in afwijking van de Code van Goede Praktijk is een misdrijf.¹⁶⁴ Ben je een overtreder van dit erfgoedmisdrijf dan riskeer je een strafrechtelijke behandeling. Seponeert de procureur des Konings het dossier dan riskeer je alsnog een alternatieve bestuurlijke geldboete. Die

---

¹⁶⁰ Departement Omgeving 2020b.

¹⁶¹ Departement Omgeving 2019: 22.

¹⁶² Departement Omgeving 2020c.

¹⁶³ Departement Omgeving 2020a.

¹⁶⁴ Departement Omgeving 2020c.

alternatieve bestuurlijke geldboete kan worden opgelegd aan alle deelnemers aan het misdrijf en bedraagt maximaal 50.000 euro, afhankelijk van de ernst van het misdrijf en eventuele verkregen vermogensvoordelen.

Om boetes gedwongen te kunnen invorderen, maakt een erfgoedinspecteur een dwangbevel op. Een ambtenaar aangewezen door de Vlaamse Regering moet dit dwangbevel viseren en uitvoerbaar verklaren.

Een dwangbevel is een door de overheid uitgevaardigd schriftelijk bevel, dat door de gerechtsdeurwaarder wordt betekend.

Het bijzondere van het dwangbevel is dat het een uitvoerbare titel bevat, wat betekent dat bij gebrek aan betaling of reactie binnen een termijn de deurwaarder onmiddellijk beslag kan leggen op persoonlijke bezittingen, loon of uitkering en/of bankrekening.

De omvang van de boete staat in verhouding tot de verantwoordelijkheid van de overtreder en de ernst, frequentie en impact op erfgoedwaarden. Men houdt rekening met alle verzachtende en verzwarende elementen. De impact op de erfgoedwaarden weegt zwaar door bij deze afweging. Een boete staat los van een schadevergoeding.

In 2018 werden twee bestuurlijke geldboetes wegens het onrechtmatig gebruik van een metaaldetector opgelegd.¹⁶⁵

Onder bepaalde omstandigheden kan de erfgoedinspecteur een minnelijke schikking aangaan met de overtreder. Het afsluiten van een minnelijke schikking heeft geen enkele invloed op het openbaar ministerie dat nog steeds een strafvordering kan instellen of seponeren.

5.5 MEDEA

In februari 2017 werd het online platform MEDEA gelanceerd. Het initiatief ontstond als een samenwerking tussen het Brussels ErfgoedLab (BREL, departement History, Archaeology, Arts, Philosophy & Ethics, VUB), Imec-SMIT (VUB), en PACKED vzw, met de steun van de Vrije Universiteit Brussel en de Herculesstichting. Metaaldetectoristen, onderzoekers en erfgoedmedewerkers kunnen via dit platform archeologische metaaldetectievondsten en kennis hierover publiek toegankelijk maken.

Sinds begin 2019 huisvest de vzw Histories het MEDEA project. Histories werkt rond lokaal erfgoed en heemkunde, genealogie en cultuur van alledag en ontvangt voor zijn werking een werkingssubsidie van de Vlaamse overheid, op basis van het Cultureelerfgoeddecreet. Voor de werking van het MEDEA-platform ontvangt de vzw Histories een subsidie van de minister bevoegd voor onroerend erfgoed.

De algemene doelstellingen van MEDEA zijn:

- Het sensibiliseren van metaaldetectoristen om een erkenning aan te vragen en om vondsten te melden;
- Het aanmoedigen van metaaldetectoristen en andere belanghebbenden om deel te nemen aan *community archaeology* en *citizen science*. Daarbij delen amateurs ervaringen en wetenschappelijke kennis en zorgen voor een breed draagvlak voor het archeologische erfgoed;
- Het wetenschappelijk potentieel van metaaldetectievondsten valoriseren;
- Het opleiden van metaaldetectoristen in functie van nauwkeurige vondstregistraties;
- De uitbouw van een stelsel van contactpunten bij IOED's en andere lokale/regionale erfgoedinstanties, musea, heemkundige kringen, detectorverenigingen, ...;
- De participatie aan en organisatie van metaaldetectie-events en andere netwerkmomenten.

---

¹⁶⁵ Departement Omgeving 2019: 23-24.

De MEDEA-applicatie kan bereikt worden via <https://vondsten.be/>. Anders dan de toepassing van Onroerend Erfgoed, heeft MEDEA als doel om metaaldetectievondsten en -collecties van vóór de inwerkingtreding van het Onroerenderfgoeddecreet op te nemen, alsook andere collecties van archeologische metalen objecten (bv. van opgravingen). Het doel van MEDEA wijkt daarmee af van de meldingsapplicatie van Onroerend Erfgoed. MEDEA is gericht op publiekswerking en sensibilisering, door het publiek toegankelijk maken van de vondsten. Het creëert daarenboven ook mogelijkheden voor verder wetenschappelijk onderzoek, door handleidingen aan te leveren die een verregaande registratie van de vondsten toelaten.

De MEDEA-toepassing biedt hiertoe een aantal mogelijkheden:

- De ondersteuning van een schare specialisten verzekert de wetenschappelijke kwaliteit van MEDEA, en verzekert de kwaliteit van de determinaties en feedback;
- MEDEA laat toe om een persoonlijke databank van vondsten aan te leggen;
- Door het hanteren van een thesaurus (die nog verder zal uitgebreid worden) laat MEDEA toe vlot op een aantal categorieën (aard en datering van de objecten) te catalogiseren en te zoeken;
- MEDEA legt eveneens de nadruk op kwaliteitsvolle foto's, en biedt hiervoor richtlijnen aan, wat in combinatie met het voorgaande punt heel wat mogelijkheden creëert voor de opmaak van overzichten van specifieke vondstencategorieën.
- MEDEA kan oproepen lanceren en detectoristen aansporen om bepaalde types van metaalvondsten, of vondsten uit een bepaalde regio of periode te melden. In 2017 was er bijvoorbeeld een oproep naar middeleeuwse schedepuntbeschermers en ander schedebeslag.¹⁶⁶

Metalen objecten ingevoerd in MEDEA krijgen een uniek MEDEA-nummer. In het metaaldetectievondstmeldingsformulier van Onroerend Erfgoed kan dit nummer ingevuld worden (zie hoofdstuk 7). Het is uiteraard wenselijk dat de uitwisseling van data tussen beide databanken wordt uitgebreid.

5.6 IOED'S EN ONROERENDERFGOEDGEMEENTEN

Het sensibiliseren van (erkende) metaaldetectoristen en het vergroten van het draagvlak voor de nieuwe regelgeving behoort standaard tot het takenpakket van een erkende intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst (IOED) of erkende onroerenderfgoedgemeente. De lokale initiatieven waarbij erkende metaaldetectoristen de regelgeving leren kennen, vondsten determineren en de meldingstool gedemonstreerd krijgen, werpen duidelijk vruchten af.

De Code van Goede Praktijk vermeldt expliciet dat Onroerend Erfgoed alle gegevens van een vondstmelding binnen het gebied van een erkende IOED of erkende onroerenderfgoedgemeente, ter beschikking stelt aan deze dienst of gemeente, als die erom vraagt. Dit vergroot de betrokkenheid van de IOED of onroerenderfgoedgemeente in het metaaldetectieverhaal.

De mogelijkheid om in de toekomst de verantwoordelijkheid van IOED's of onroerenderfgoedgemeenten inzake metaaldetectie uit te bereiden, bijvoorbeeld op het vlak van handhaving, wordt bekeken. Het Onroerenderfgoeddecreet voorziet de opleiding van een gemeentelijke verbalisant om de Onroerenderfgoedregelgeving te handhaven in de regio. In 2018 werden vier gemeentelijk verbalisanten aangesteld.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ MEDEA 2017.

¹⁶⁷ Departement Omgeving 2019.

Door hun nauwere betrokkenheid met een bepaalde streek, zijn IOED's en erkende onroerenderfgoedgemeenten vaak sneller op de hoogte van schendingen aan het lokale onroerend erfgoed, en kunnen ze sneller en dus effectiever optreden, zowel op het gebied van zachte handhaving als op harde handhaving.

5.7 ZAKELIJKRECHTHOUDERS OF GEBRUIKERS

De Code van Goede Praktijk bepaalt: "De erkende metaaldetectorist respecteert private en publieke eigendommen bij het uitvoeren van zijn handelingen. Hij respecteert de bepalingen van het eigendomsrecht en bekomt daarom steeds voorafgaandelijk toestemming van de eigenaar of de houder van zakelijke rechten op een perceel vooraleer hij het betreedt."

Een zakelijkrechthouder is de eigenaar, blote eigenaar, erfpachthouder, opstalhouder of leasinggever. Een gebruiker is een natuurlijke persoon of rechtspersoon die houder is van een zakelijk of persoonlijk recht, met uitsluiting van de eigenaar, blote eigenaar, erfpachthouder, opstalhouder of leasinggever.¹⁶⁸

Elk stuk grond en elk wateroppervlak in Vlaanderen heeft een eigenaar of beheerder. Ook de openbare terreinen zijn eigendom van, of worden beheerd door de gemeente, de provincie, het ministerie van Defensie, de Vlaamse Overheid, Natuurpunt etc. De voorwerpen op die gronden zijn eigendom van de eigenaar van de grond (zie hoofdstuk 6).

Gemeenten of beheerders van gronden kunnen metaaldetectie en/of magneetvissen verbieden op (delen van) hun grondgebied met een politieverordening.

Na berichten in de pers kwam onder andere in Rijkevorsel¹⁶⁹, Kapellen¹⁷⁰, Antwerpen¹⁷¹ en Oostende¹⁷² een verbod op magneetvissen op de waterlopen in hun beheer. Opname van dit verbod in de politiecodelux maakt dat sanctionerende ambtenaren overtreders kunnen bestraffen met een boete tot 350 euro voor meerderjarigen en 175 euro voor minderjarigen.

De Vlaamse Waterweg laat eveneens geen magneetvisserij toe in de waterlopen onder haar beheer.¹⁷³ Een voorbeeld van een verbod op metaaldetectie in gebied onder beheer van Natuurpunt is Het Fort van Ertbrand in Kapellen.¹⁷⁴

---

¹⁶⁸ Art. 2.1.27° en 47° *Onroerenderfgoeddecreet* van 12 juli 2013.

¹⁶⁹ Gemeente Rijkevorsel 2019.

¹⁷⁰ Geusens 2019.

¹⁷¹ Politiecodelux Antwerpen van 16 december 2019.

¹⁷² Redactie 2020.

¹⁷³ De Vlaamse Waterweg NV 2018.

¹⁷⁴ Gemeente Kapellen 2020.

6 EIGENDOMSRECHT EN HET BEHEER VAN EEN ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Op Europees niveau is er nogal wat variatie in de aanpak van het eigendomsrecht van metaaldetectievondsten (zie hoofdstuk 4). In Vlaanderen verandert het legaliseren van het gebruik van een metaaldetector om archeologische voorwerpen op te sporen niets aan de federale wetgeving rond eigendomsrecht, het betreden van terreinen en schatvondsten.

Het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de eigenaar van de grond ook eigenaar is van alles wat zich “op en onder de grond bevindt”. Dat geldt dus ook voor alle archeologische vondsten die zich in de ondergrond bevinden.¹⁷⁵

Wat een metaaldetectorist vindt, kan onmogelijk als een schatvondst worden beschouwd zoals bedoeld in het Burgerlijk Wetboek. Het wetboek definieert een schatvondst namelijk als: “iedere verborgen of bedolven zaak waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen en die door louter toeval ontdekt wordt”.¹⁷⁶ Een metaaldetectorist is doelbewust op zoek naar metalen voorwerpen. Er speelt dus geen toeval.

Net omwille van die eigendomsstructuur is het belangrijk dat de metaaldetectorist toestemming vraagt aan de eigenaar, pachter of beheerder om zijn grond te betreden en dat de metaaldetectorist afspraken maakt over de vondsten met de eigenaar van de grond.

Ook het openbaar domein is eigendom van, of wordt beheerd door een instantie. Net als op privégrond heb je voorafgaandelijk toestemming nodig om er te mogen zoeken. Vondsten zijn bovendien niet automatisch eigendom van de metaaldetectorist.¹⁷⁷

De eigenaar van het terrein, en dus de eigenaar van de objecten in de grond, kan met een mondelinge of schriftelijke overeenkomst de vondsten afstaan aan de metaaldetectorist of een derde persoon. De opmaak van een schriftelijk akkoord geniet, omwille van de evidente rechtszekerheid voor alle partijen, de voorkeur. Onroerend Erfgoed stelde een voorbeeldovereenkomst op.¹⁷⁸

Metaaldetectievondsten vormen een archeologisch ensemble. Dat zijn alle archeologische artefacten en onderzoeksdocumenten die in tijd en ruimte een afgebakend geheel vormen. Bij metaaldetectie betekent dit concreet: alle vondsten aangetroffen op 1 zoekmoment door 1 erkend metaaldetectorist op 1 perceel of een aaneengesloten gebied van percelen.

De eigenaar van een archeologisch ensemble (de eigenaar van het terrein of de detectorist) heeft een aantal verplichtingen t.o.v. dat archeologisch ensemble.¹⁷⁹

- als één geheel bewaren;
- in goede staat behouden;
- als vondsten conserverende behandelingen nodig hebben, worden de behandelingen bij voorkeur in overleg met een conservator uitgevoerd;
- bij elke vondst een vondstenkaartje met het door Onroerend Erfgoed verstrekte vondstnummer;

---

¹⁷⁵ Art. 552 *Burgerlijk Wetboek* van 21 maart 1804.

¹⁷⁶ Art. 716 *Burgerlijk Wetboek*: ‘De eigendom van een schat behoort aan wie hem in zijn eigen erf vindt; wordt de schat in eens anders erf gevonden, dan behoort hij voor de ene helft toe aan de vinder en voor de andere helft aan de eigenaar van het erf. Een schat is iedere verborgen of bedolven zaak waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen en die door louter toeval ontdekt wordt.’

¹⁷⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020c & l.

¹⁷⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020d.

¹⁷⁹ Art. 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 *Onroerenderfgoeddecreet* van 12 juli 2013.

- beschikbaar houden voor wetenschappelijk onderzoek;
- elke wijziging van bewaarplaats (na verkoop of schenking) binnen 30 dagen melden aan Onroerend Erfgoed;
- als het archeologische ensemble Vlaanderen verlaat, moet Onroerend Erfgoed 30 dagen op voorhand verwittigd worden.

Door het behoudsbeginsel van archeologische ensembles is een metaaldetectorist of degene die de vondsten in bewaring neemt verantwoordelijk voor de zorg van zijn vondsten.¹⁸⁰

Een belangrijk aandachtspunt in het metaaldetectieverhaal is, de internationale handel in archeologische objecten, en sinds de laatste jaren ook het detectietoerisme.¹⁸¹ Dit fenomeen is bij uitstek zeer gericht op het vinden van waardevolle objecten. De voordelen van de hobby zoals de kennis van de regio en de specifieke archeologie van die regio, alsook de verbondenheid met het erfgoed, is hier niet meer van tel.

Het is bekend dat Britse detectoristen graag in Vlaanderen komen zoeken naar resten uit de Wereldoorlogen.¹⁸² Limburg wordt druk bezocht door Nederlandse metaaldetectoristen.

Wanneer buitenlandse metaaldetectoristen hun vondsten huiswaarts nemen, overtreden ze de bepaling dat ze dit moeten melden 30 dagen vooraleer een archeologische ensemble Vlaanderen verlaat. Bij handel in metaaldetectievondsten moet de metaaldetectorist de verandering in bewaarplaats melden. Dit gebeurt zelden.

---

¹⁸⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020l.

¹⁸¹ Bland 2008; Hardy 2014 en Thomas 2016.

¹⁸² Nolet 2019: 77.

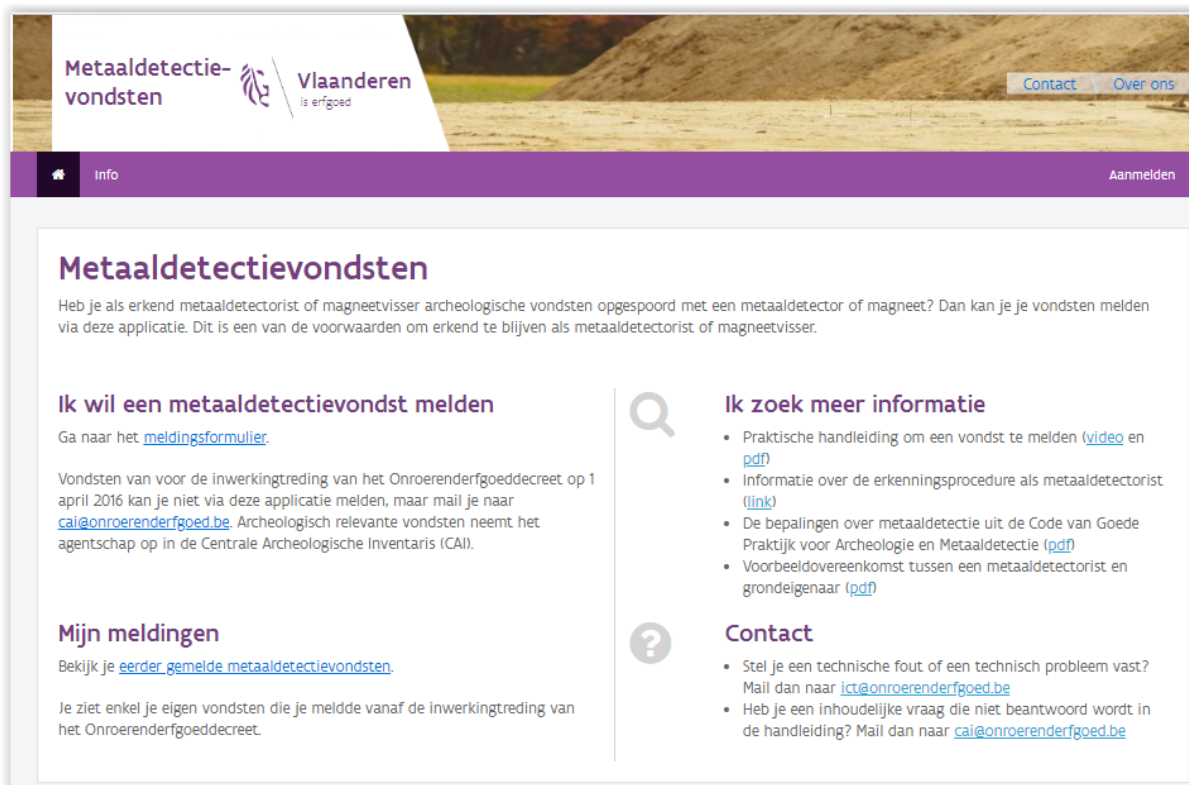
7 DE METAALDETECTIEMELDINGSAPPLICATIE

Alle archeologische artefacten en archeologische sites die een erkend metaaldetectorist vindt bij het gebruik van een metaaldetector moeten steeds aan Onroerend Erfgoed worden gemeld. De metaaldetectorist gebruikt hiervoor het meldingsformulier ter beschikking gesteld op de website van Onroerend Erfgoed.¹⁸³

Enkel en alleen met een melding via het metaaldetectievondstmeldingsformulier voldoet een erkend metaaldetectorist aan zijn of haar erkenningsvoorwaarde.

Op 1 april 2018 lanceerde Onroerend Erfgoed een nieuwe applicatie voor het melden van metaaldetectievondsten:

<https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/metaaldetectievondstmeldingen> (figuur 37).

Figuur 37: Screenshot van de startpagina 'Ik wil een metaaldetectievondst melden' (© Onroerend Erfgoed).

Het metaaldetectievondstmeldingsformulier bevat de verplicht in te vullen velden¹⁸⁴:

- het erkenningsnummer van de metaaldetectorist;
- een beschrijving van de archeologische vondst met metalen component;
- de locatie van de vondst: naam van de provincie;
- de locatie van de vondst: naam van de gemeente;
- de locatie van de vondst aangeduid op kaart;
- de datum van de vondst;
- de bewaarplaats van de vondst met metalen component (figuur 38).

¹⁸³ Art. 3.6.6 § 4 *Onroerenderfgoedbesluit* van 16 mei 2014.

¹⁸⁴ Hoofdstuk 34 *Code van Goede Praktijk*.

De facultatief in te vullen velden zijn:

- een foto van de archeologische vondst met metalen component;
- de locatie van de vondst door middel van GPS gegenereerde coördinaten (Lambert72 of WGS84);
- een beschrijving van het bodemgebruik van de vondstlocatie op het ogenblik van de vondst op basis van de ter beschikking gestelde keuzelijst;
- andere relevante informatie over de vondst of de vondstlocatie.

The screenshot shows a web form titled '2. Algemene gegevens' (General information) for reporting a metal detector find. The form is divided into several sections:

- Gegevens natuurlijk persoon** (Natural person information):
  - Erkenningsnummer (VERPLICHT): OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/01814
  - Naam (VERPLICHT): Janssens, Jan
  - E-mailadres: e-mailadres
- Datum** (Date):
  - Datum van de vondst (VERPLICHT): dd/mm/yyyy
- Informatie over de vindplaats** (Information about the find location):
  - Bodemgebruik van de vindplaats (VERPLICHT): selecteer bodemgebruik
  - Provincie: Vlaams Brabant
  - Gemeente: Kortenaak
- Bewaarplaats van de vondst** (Storage location of the find):
  - Adres (VERPLICHT):
    - Land (VERPLICHT): België
    - Gemeente (VERPLICHT): Brussel
    - Postcode (VERPLICHT): 1000
    - Straat (VERPLICHT): Koning Albert II-laan
    - Huisnr. (VERPLICHT): 16
    - Busnr.: busnummer

Navigation buttons at the bottom: '<< VORIGE' and 'VOLGENDE >>'.

Figuur 38: Screenshot van het metaaldetectievondstmeldingsformulier van een fictieve melder (© Onroerend Erfgoed).

De nieuwe metaaldetectievondstmeldingsapplicatie werd getest en ontwikkeld in overleg met een aantal detectoristen en vervult de wensen van de erkende metaaldetectoristen volgens de bevraging van 2018.¹⁸⁵ De applicatie biedt de volgende mogelijkheden:

- Directe validatie op het erkenningsnummer. Door in te loggen met eID en kaartlezer of een alternatieve digitale sleutel wordt het erkenningsnummer, de naam van de erkende metaaldetectorist en de bewaarplaats (aangeleverd bij erkenningsaanvraag) automatisch ingevuld.
- De mogelijkheid tot het opladen van foto's van de metaaldetectievondsten. Bijlages met extensies *png*, *jpeg*, *pdf*, *xls*, *CSV*, *xlsx* zijn geschikt.
- De nieuwe applicatie laat toe om gedetailleerd een vondst op kaart aan te duiden met behulp van coördinaten.
- Een facultatief in te vullen veld voor het MEDEA ID, linkt het meldingsformulier met MEDEA-meldingen.

¹⁸⁵ Carpentier 2018: 22.

- De kaartlagen werden uitgebreid met het GRB en de transparante topografische kaart.
- De erkende metaaldetectorist krijgt dankzij de nieuwe applicatie een overzicht van alle metaaldetectievondstmeldingen die hij of zij heeft gemeld sinds de inwerkingtreding van het luik metaaldetectie van het Onroerendgoeddecreet. De verschillende vondstlocaties worden gevisualiseerd op een kaart (figuur 39).
- Indien de melder zijn e-mailadres invulde ontvangt hij automatisch een bevestigingsmail na elke correcte melding.
- De toepassing bevat een datadank waarop analyses gebeuren.

Melding ID	Vondst ID	Melder	Erkenningsnummer	Datum vondst	Datum melden	Provincie	Gemeente	Acties
549	628	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	03-01-2020	11-05-2020	Vlaams-Brabant	Kortenaken	👁
546	624	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-05-2020	07-05-2020	Limburg	Beringen	👁
544	622	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	28-04-2020	28-04-2020	Vlaams-Brabant	Rotselaar	👁
543	621	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	06-04-2020	27-04-2020	Vlaams-Brabant	Keerbergen	👁
542	620	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	03-04-2020	27-04-2020	Limburg	Lommel	👁
541	619	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-04-2020	27-04-2020	Vlaams-Brabant	Tremelo	👁
537	614	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	02-03-2020	21-04-2020	Vlaams-Brabant	Haacht	👁
536	611,612,613	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	09-03-2020	16-04-2020	Vlaams-Brabant	Herent	👁
535	610	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-04-2020	20-04-2020	Oost-Vlaanderen	Deinze	👁
534	609	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	25-01-2017	01-04-2020	Vlaams-Brabant	Aarschot	👁
531	597,598,599,600,601,602	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-04-2016	03-04-2020	Vlaams-Brabant	Begijnendijk	👁
494	550,551	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-07-2018	28-08-2018	West-Vlaanderen	De Panne	👁
493	548	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	13-08-2018	28-08-2018	Limburg	Heers	👁
492	545,546,547	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	05-06-2018	27-08-2018	Limburg	Heers	👁
491	544	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	13-08-2018	27-08-2018	West-Vlaanderen	De Haan	👁
483	522	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	21-06-2018	22-06-2018	West-Vlaanderen	Kortemark	👁
482	521	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	21-06-2018	22-06-2018	Limburg	Heers	👁
481	516,517,518,519,520	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-06-2018	20-06-2018	Vlaams-Brabant	Rotselaar	👁
479	512,513	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-06-2018	05-06-2018	Limburg	Tongeren	👁
478	510	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	02-01-2018	07-06-2018	Vlaams-Brabant	Keerbergen	👁
477	509	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-06-2018	15-06-2018	Vlaams-Brabant	Tremelo	👁
476	505,506	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-06-2018	14-06-2018	Vlaams-Brabant	Begijnendijk	👁
475	502,503,504	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-05-2018	14-06-2018	Vlaams-Brabant	Keerbergen	👁
474	501	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	13-06-2018	14-06-2018	West-Vlaanderen	Blankenberge	👁
473	511	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-04-2018	01-04-2018	West-Vlaanderen	De Haan	👁
325	344	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	10-02-2016	03-10-2016	Limburg	Borgloon	👁
40	57	Janssens, Jan	OE/ERK/Metaaldetectorist/2018/0181	01-03-2018	29-03-2018	Vlaams-Brabant	Tremelo	👁

Figuur 39: Screenshot van het overzicht van de metaaldetectievondstmeldingen van een fictieve melder (© Onroerend Erfgoed).

Het gebruik van de metaaldetectievondstmeldingsapplicatie vergt wat digitale vaardigheid. Dit zorgt in de praktijk soms voor moeilijkheden.

Op de startpagina van het meldingsloket staan daarom twee praktische handleidingen om het melden te vergemakkelijken, één in pdf-vorm¹⁸⁶ en één instructievideo.¹⁸⁷

In het buitenland gedomicilieerde erkende metaaldetectoristen kunnen met een BIS-nummer toegang krijgen tot de digitale meldingstoepassing om aan de erkenningsvoorwaarde te voldoen. 55 erkende metaaldetectoristen melden inmiddels met zo'n BISnummer.¹⁸⁸ Als de eIDAS wetgeving¹⁸⁹ zou in voege

¹⁸⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018.

¹⁸⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020e.

¹⁸⁸ Cijfer Hans Roeder van 28 mei 2020.

¹⁸⁹ European Regulation No 910/2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market van 23 juli 2014.

treden kan in de toekomst de nationale identiteitskaart gebruikt worden. Dit moet eerst op federaal en Vlaams niveau uitgeklaard worden.

Onroerend Erfgoed evalueert en verbetert deze applicatie geregeld, in functie van de gebruiksvriendelijkheid of het uitbreiden van de mogelijkheden. Zo kan de applicatie momenteel al via mobiele toestellen (bv. smartphone of tablet) gebruikt worden. De lay-out is hiervoor nog niet optimaal. Eén van de prioriteiten is de gebruikerservaring op verschillende schermgroottes te perfectioneren.

Het metaaldetectievondstmeldingsformulier doet dienst als onderzoeksrapport en maakt deel uit van het archeologisch ensemble. De erkende metaaldetectorist geeft Onroerend Erfgoed toestemming om de informatie uit het meldingsformulier te verwerken in de CAI.

8 BESLUIT

Na dit overzicht van metaaldetectie in Vlaanderen kunnen we na 4 jaar nieuwe metaaldetectieregeling enkele duidelijke tendensen waarnemen:

- De eerste stap in het legaliseren van metaaldetectie is geslaagd. Op 5 jaar tijd hebben 4170 hobbymetaaldetectoristen een erkenning gekregen en hun aantal neemt nog toe.
- Er is een eerste, voorzichtige toenadering tussen erkende metaaldetectoristen onderling.
- Een nieuwe metaaldetectievondstmeldingstool, conform aan het decreet, werd succesvol uitgerold. Een aantal wenselijkheden, o.a. de gebruikerservaring op verschillende schermgroottes optimaliseren, vereenvoudiging in gebruik en de verdere koppeling met het MEDEA-meldingsplatform staan in de steigers.
- Participatie aan burgerwetenschappen vindt ook in Vlaanderen zijn ingang. Het project Antwerpen Linkeroever is daarvan een vruchtbaar voorbeeld.
- Handhaven van metaaldetectievergrijpen verloopt zowel in het buitenland als in Vlaanderen moeizaam.
- Het metaaldetectietoerisme in Europa neemt fors toe. Het over de grenzen brengen van archeologische ensembles eveneens.
- De (internationale) handel in Vlaamse metaalvondsten floreert.

HANSEN J. & HENRIKSEN M.B. 2012: Hvem samler de for? Eksempler på lægmænds bidrag til Odense Bys Museers oldsags-samling, *Fynske Minder* 2012, 87-105 [online], https://www.academia.edu/12495394/Hvem_samler_de_for_-_eksempler_p%C3%A5_l%C3%A6gm%C3%A6nds_bidrag_til_Odense_Bys_Museers_oldsags-samling. *Fynske Minder* 2012. s.87-105. (geraadpleegd op 18 juni 2020).

HARDY S. 2014: Threats to Cultural Heritage in the Cyprus Conflict. In: GROVE L., THOMAS S. (eds.) 2014: *Heritage Crime: Progress, Prospects and Prevention*, Basingstoke, 81-104 [online], https://www.researchgate.net/publication/304820210_Threats_to_Cultural_Heritage_in_the_Cyprus_Conflict (geraadpleegd op 18 juni 2020).

HARDY S. 2017: Quantitative Analysis of Open-Source Data on Metal Detecting for Cultural Property: Estimation of the Scale and Intensity of Metal Detecting and the Quantity of Metal-Detected Cultural Goods, *Cogent Social Sciences* 3 [online], https://www.researchgate.net/publication/314510322_Quantitative_analysis_of_open-source_data_on_metal_detecting_for_cultural_property_Estimation_of_the_scale_and_intensity_of_metal_detecting_and_the_quantity_of_metal-detected_cultural_goods (geraadpleegd op 18 juni 2020).

HENRIKSEN M.B. 2006: The Metal Detector – Friend or Foe for the Archaeologist? Aspects of Metal Detector Archaeology in Denmark”. In HANSEN K.M., PEDERSEN K.B. (eds.) 2006: *Across the Western Baltic: Proceeding from an Archaeological Conference in Vordingborg*, Sydsjællands Museums publikationer 1, Vordingborg, 217-26 [online], https://www.academia.edu/8060120/Henriksen_M.B._2006_The_Metal_Detector_Friend_or_Foe_for_the_archaeologist_-_aspects_of_Metal_Detector_Archaeology_in_Denmark. I K.M. Hansen and K. B. Pedersen red. *Across the Western Baltic* s. 217-226. *Vordingborg* (geraadpleegd op 18 juni 2020).

HISTORIC SCOTLAND 2018: *Metal detecting and scheduled Monuments. The Law*, Edinburgh.

KARL R. & MÖLLER K. 2018: An empirical examination of metal detecting. Per capita numbers of metal detectorists in a British-German comparison, *Archäologische Denkmalpflege*, maart 2018 [online], https://www.researchgate.net/publication/323538805_An_empirical_examination_of_metal_detecting_Per_capita_numbers_of_metal_detectorists_in_a_British-German_comparison_Archaeologische_Denkmalpflege_20180303_126-129 (geraadpleegd op 18 juni 2020).

KARL R. 2017: *Metal detecting and the lack of efficacy of any kind of regulation. A response to a paper by Samuel A. HARDY* [online], https://www.academia.edu/33077783/Metal_detecting_and_the_lack_of_efficiency_of_any_kind_of_regulation_A_response_to_a_paper_by_Samuel_A._Hardy_forthc (geraadpleegd op 8 juni 2020).

KARL R. 2019: An empirical examination of archaeological damage caused by unprofessional extraction of archaeology ex situ ('looting'). A case study from Austria, *Archäologische Denkmalpflege* 2, 1-34 [online], https://research.bangor.ac.uk/portal/files/23319606/1_34_An_empirical_examination_of_archaeological_damage_caused_by_looting.pdf (geraadpleegd op 18 juni 2020).

KOBYLINSKI Z. & SZEPANOWSKI P. 2009: *Metal Detector Users and Archaeology in Poland: The Current State of Affairs* [online], https://www.academia.edu/1455982/Metal_detector_users_and_archaeology_in_Poland_the_current_state_of_affairs (geraadpleegd op 8 juni 2020).

LASZLOVSKY J. 2017: Metal-detector surveys in Hungary, *Hungarian Archaeology E-Journal* summer 2017 [online], https://www.academia.edu/38064364/Metal-detector_surveys_in_Hungary_New_projects_and_results_Hungarian_Archaeology_E-Journal_Summer_2017 (geraadpleegd op 18 juni 2020).

LECROERE T. 2016: "There is none so blind as those who won't see": Metal Detecting and Archaeology in France, *Open Archaeology* 2016. 2, 182-193 [online], <https://www.degruyter.com/view/journals/opar/open-issue/article-10.1515-opar-2016-0014/article-10.1515-opar-2016-0014.xml> (geraadpleegd op 18 juni 2020).

LUNDÉN S.S. 2004: *The scholar and the market. Swedish scholarly contribution to the destruction of the world's archaeological heritage*. In: KARLSSON H. (ed.) 2004: *Swedish Archaeologists on Ethics*, Lindome, 197-247 [online], https://www.researchgate.net/publication/308917747_The_Scholar_and_the_Market_Swedish_scholarly_contributions_to_the_destruction_of_the_world's_archaeological_heritage (geraadpleegd op 18 juni 2020).

LUTS K. 2000: Schatten zoeken met een metaaldetector is onwettig, *Het Belang van Limburg* 9 november 2000.

WIJNEN J. 2012: Archeologen en zoekers: dat zijn Appels en Peren!, *Detector magazine* 125, september 2012 [online], https://www.academia.edu/6122052/Archeologen_enzoekers_dat_zijn_appels_en_peren (geraadpleegd op 18 juni 2020).

WILLEMS M., CLAEYS J. & VANMONTFORT B. 2020: *Tremelo – Kapellestraat Eindverslag* [online], <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/rapporten/eindverslagen/880> (geraadpleegd op 8 juni 2020).

WINKLEY F. 2016: The Phenomenology of Metal Detecting: Insights from a Unique Type of Landscape Experience, *Papers from the Institute of Archaeology*, 25(2), 13, 1-15 [online], <https://pia-journal.co.uk/articles/10.5334/pia.496/> (geraadpleegd op 18 juni 2020).

YLE 2014: Nighthawkers hitting more archaeological sites, *YLE News* 13 augustus 2014 [online], https://yle.fi/uutiset/osasto/news/nighthawkers_hitting_more_archaeological_sites/7409071 (geraadpleegd op 8 juni 2020).

ZEEBROEK I., PIETERS M., ANDRÉS-LACUEVA C., CALUWÉ D., DAVID J., HANEGA K., LAMUELA-RAVENTÓS R., LENAERTS T., REMÓN MEDINA A., MEES F., MISSIEN T., MUYLART L., OP DE BEECK E., STREEL M., VAN DEN HAUTE P., VAN HEES M. & WAUTERS E., 2010, Een 18de-eeuwse wraksite op de Buiten Rateljandbank (Belgische territoriale wateren): multidisciplinair onderzoek van het vondstenmateriaal. In: IN'T VEN I., (ed.) 2010: *Relicta, Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen* 6, 264-280 [online], <https://oar.onroenderfgoed.be/publicaties/RELT/6/RELT006-008.pdf> (geraadpleegd op 8 juni 2020).

9.2 ONUITGEGEVEN BRONNEN

DEMURRE I., PIETERS M., VANDEVELDE J. & VERMEERSCH J. 2020: *Erfgoed in de Vlaamse Binnenwateren. Een afbakening, de soorten sites en hun erfgoedpotentieel*. (titel kan nog wijzigen) Onderzoeksrapport in aanmaak.

DEFORCE K. 2016: Houtidentificatie van de steel van een Romeinse patera uit Dilbeek (Vlaams-Brabant), onuitgegeven rapport, *Rapporten Natuurwetenschappelijk Onderzoek OE 1* (2016), Brussel.

FERGUSON N. & MUNROE K. 2017: *Hobbyist Metal detecting in Scotland: Understanding the extent, its character & opportunities for engagement*, in: Archaeological Research in Progress Conference (ARP 2017), Saturday 27th May 2017, National Museums Scotland auditorium, Edinburgh. (Unpublished)

FILLET R. 2018: *Centaurian Pact, de opkomst van de Milites in het Noordzee kustgebied in de 9^e – 11^e eeuw*, onuitgegeven Masterproef, Vrije Universiteit Brussel, Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte – Kunstwetenschappen en Archeologie.

NOLET K. 2019: *Complexe fenomenen en efemere sites. Recente ontwikkelingen en het belang van metaaldetectie voor de archeologie in Vlaanderen met een focus op slagveldarcheologie*, Proeve ingediend voor het behalen van Master in de Kunstwetenschappen en Archeologie, Vrije Universiteit Brussel, Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte - Kunstwetenschappen en Archeologie.

PARKMAN C. 2019: *Experimental firing, and analysis of impacted 17th - 18th century lead bullets*, Doctoral thesis, University of Huddersfield.

PICARD E. 2016: *Archaeological Perspectives on the Battle of Waterloo, Analysing lead shot from the Waterloo Uncovered excavations 2015 and 2016*, dissertation submitted in part fulfilment of the requirements for the degree of MLitt in Archaeology, University of Glasgow.

UJHELYI N. 2016: *The Relationship between Archaeology and Metal Detecting in present day Hungary*, MA thesis, Budapest.

ULST I. 2010: *The Regulation of Metal Detectors and Responsible Metal-Detecting: the Examples of the UK, Sweden and Denmark*, Verhandeling Universiteit Tartu.

////////////////////////////////////

9.3 WETGEVING

Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, *Belgisch Staatsblad*, 16/05/2014 [online], <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/be-sluit/2014/05/16/2014036539/justel> (geraadpleegd op 9 juni 2020).

Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO) van 9 april 2004, *Belgisch Staatsblad*, 26/05/2004 [online], <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/ordonnantie/2004/04/09/2004A31182/justel> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804, gepubliceerd op 3 september 1807 [online] <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/wet/1804/03/21/1804032153/justel> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Code Civil (Français) van 27 januari 1804, art. 552 [online], <https://www.legifrance.gouv.fr/af-fichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Code du patrimoine (Français) van 6 maart 2020 [online], <https://www.legifrance.gouv.fr/af-fichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074236&dateTexte=20200609> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Code van Goede Praktijk versie 3.0: bepalingen over metaaldetectie 2019 [online], https://www.onroenderfgoed.be/sites/default/files/2018-09/CGP_V3_metaaldetectie_doc_site.pdf (geraadpleegd op 9 juni 2020).

Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0) van 1 april 2019 [online], https://www.onroenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf (geraadpleegd op 9 juni 2020).

Code wallon du Patrimoine (CoPat) van 26 april 2018 [online], <https://wallex.wallonie.be/sites/wallex/contents/acts/20/20213/4.html> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Codice Civile (Italia) van 16 maart 1942 [online], <https://www.altalex.com/documents/news/2014/02/10/dei-beni> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro, 27/10/2005 [online], <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention> (geraadpleegd op 9 juni 2020).

Council of Europe 1981: *Metal detectors and Archaeology. Recommendation 921*. Parliamentary Assembly [online], <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=14955&lang=en> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, *Belgisch Staatsblad*, 17/10/2013 [online], <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/decreet/2013/07/12/2013035861/justel> (geraadpleegd op 9 juni 2020).

Deontologische code voor detectoramateurs en verzamelaars van detectorvondsten in het Vlaams Gewest van 2013 [online], http://users.skynet.be/VerborgenWereld/Docs/Deontologische_code.pdf (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Belgisch Staatsblad 2020: Detectum vzw, *Bijlagen bij het Belgisch Staatsblad*, 22/05/2020 [online], http://www.ejustice.just.fgov.be/tsv_pdf/2020/05/22/20322812.pdf (geraadpleegd op 27 mei 2020).

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised), Valletta, 16/01/1992 [online], <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/143> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

European Regulation No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC [online], <http://data.europa.eu/eli/reg/2014/910/oj> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Guide de Bonnes Pratiques à l'usage du prospecteur bénéficiant d'une autorisation du SPW pour pratiquer une activité de détection qui implique la modification du sol ou le prélèvement d'objets à l'aide d'un détecteur de métaux, 10 februari 2020 [online], <https://agencewallonnedupatrimoine.be/wp-content/uploads/2020/02/guide-bonnes-pratiques.pdf> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

Memorie van toelichting (niet gecoördineerde versie), in: Ontwerp van decreet betreffende het onroerend erfgoed van 4 februari 2013. stuk 1901 (2012-2013) – nr. 1, afd. 6 art. 3.6.1 [online], https://www.onroenderfgoed.be/sites/default/files/2018-11/20130712_OEdecreet_Memorie%20%282%29.pdf (geraadpleegd op 9 juni 2020).

Politicodex Antwerpen van 16 december 2019 [online], https://assets.antwerpen.be/srv/assets/api/download/b954719a-fe1b-4916-8494-7ece9bc99c60/politicodex_versie_16_december_2019.pdf (geraadpleegd op 8 juni 2020).

Unesco convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and transfer of Ownership of Cultural Property, 17 november 1970 [online], <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/1970-convention/text-of-the-convention/> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

9.4 WEBSITES

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Handleiding voor het invoeren van metaaldetectievondsten in het meldingsformulier metaaldetectie*, Loket Onroerend Erfgoed [online], https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/metaaldetectievondstmeldingen/formulier/scripts/attachments/handleiding_vondst_melden.pdf (geraadpleegd op 4 mei 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020a: *Agentschap onroerend Erfgoed* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020b: *Depotnetwerk* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/depotnetwerk> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020c: *Detecteren op locatie* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/detecteren-op-locatie> (geraadpleegd op 4 mei 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020d: *Detecteren volgens de Code van Goede Praktijk* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/detecteren-volgens-de-code-van-goede-praktijk> (geraadpleegd op 4 mei 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020e: *Handleiding digitaal meldingsformulier voor metaaldetectievondsten*, YouTube [online], https://www.youtube.com/watch?v=aoKJbk_d3X4&feature=youtu.be (geraadpleegd op 28 mei 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020f: *Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020g: *Metaaldetectie 2020: Blijf, tuut, piep en hun waarde voor het archeologisch onderzoek en beheer, Blogbericht 27 februari 2020* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/blog/metaaldetectie-2020-blijf-tuut-piep-en-hun-waarde-voor-archeologisch-onderzoek-en-beheer> (geraadpleegd op 4 mei 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020h: *Metaaldetectie 2020: Goede foto's van metalen voorwerpen, blogbericht 25 maart* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/blog/metaaldetectie-2020-goede-fotos-van-metalen-voorwerpen> (geraadpleegd op 4 mei 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020i: *Metaaldetectie 2020: handleiding meldingsformulier, blogbericht 27 mei 2020* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/blog/metaaldetectie-2020-handleiding-meldingsformulier> (geraadpleegd op 28 mei 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020j: *Metaaldetectie 2020: Waar mag je zoeken? Blogbericht 30 april 2020* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/blog/metaaldetectie-2020-waar-mag-je-zoeken> (geraadpleegd op 4 mei 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020k: *Metaaldetectievondsten*, Loket Onroerend Erfgoed [online], <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/metaaldetectievondstmeldingen> (geraadpleegd op 10 juni 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020l: *Metaaldetectievondsten beheren of deponeren* [online], <https://www.onroenderfgoed.be/metaaldetectievondsten-beheren-deponeren> (geraadpleegd op 4 mei 2020).

////////////////////////////////////

9.5 LIJST VAN GEBRUIKTE FIGUREN

Figuur 1: Evolutie van het aantal meldingen van metaaldetectievondsten geregistreerd in de CAI tussen 2000 en 2018 (© Erwin Meylemans 2020, Onroerend Erfgoed).

Figuur 2: Zogenaamde Odinpin: een mantelspeld met de afbeelding van de Noorse god Odin of Wodan. Boven zijn hoofd zitten de raven Huginn en Muninn. Van zulke pinnen zijn er slechts een 30-tal gekend uit Scandinavië en vroegere kolonies van de Vikingen zoals Oost-Engeland en Oost-Europa. Object uit privécollectie (© Hans Denis 2014, Onroerend Erfgoed).

Figuur 3: Tekening gouden *Basket Shaped Ornaments* uit Tremelo. Object uit privécollectie (© Marc Van Meeuwen 2015, Onroerend Erfgoed).

Figuur 4: Foto gouden *Basket Shaped Ornaments* uit Tremelo. Object uit privécollectie (© Hans Denis 2015, Onroerend Erfgoed).

Figuur 5: Steel van een *patra* of een Romeinse offerkom uit Dilbeek. Het is een onderdeel van offergerei en werd vaak samen gebruikt met een bronzen kan. Het voorwerp werd gebruikt om vloeibare offers (zgn. plengoffers) uit te gieten op een altaar. Een plengoffer bestond meestal uit gemengde wijn en water, maar het kon ook gaan om onvermengde wijn, honing, olie, water of melk. De steel is hol, heeft een geribd versiering eindigt op een ramskop. Object uit privécollectie (©Kris Vandevorst 2015, Onroerend Erfgoed).

Figuur 6: *Fibula* of mantelspeld uit Peer. Object uit privécollectie (© Geert Vynckier 2015, Onroerend Erfgoed).

Figuur 7: Cover van waarderingsonderzoek te Lelle (Steenokkerzeel) en Kortenaken (© Onroerend Erfgoed).

Figuur 8: Magneetvisser in actie (© Kris Vandevorst 2020, Onroerend Erfgoed).

Figuur 9: Metaaldetectie negatief in het nieuws (© Theuns 2017).

Figuur 10: Kalibers van de bestudeerde kogelvondsten versus wapentype. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de kogels van de Britse Brown Bess met een kaliber groter dan 17 mm en de Franse Charleville 1777 met een kaliber tussen de 15,64 mm en 17 mm. Er is ook een restcategorie van kleinere niet aan een bepaald leger toe te schrijven kogels. (© Picard 2016, 31).

Figuur 11: Overzicht van de kogelvondsten te Waterloo, Hougomont. Rode vondstlocaties komen overeen met geallieerde kogels, de Franse kogels worden aangeduid met een blauwe stip, pistoolkogels krijgen een gele stip en de ondefinieerbare kogels worden gevisualiseerd met een witte stip (© Service Public de Wallonie, Picard 2016, 36).

Figuur 12:Gegroefde kogel, afgevuurd uit een getrokken geweerloop, wellicht van een achterlader (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 13: Musketkogels met restant van de gietprop. Deze worden vaak gevonden op locaties van militaire kampementen (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 14: Manueel uit de geweerloop verwijderde musketkogels. Hiervoor gebruikte men een “worm”. Een instrument gelijkend op een kurketrekker, dat in de kogel een spiraalvormig gat veroorzaakt (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 15: Musketkogels na impact (© privécollectie Wim De Sutter en Erik Wauters).

Figuur 16: Rechtermusketkogel met vermoedelijke sporen van de laadstok. Opgelet niet te verwarren met de afvlakking veroorzaakt door het afvijlen van de gietprop (linkerkogel) te herkennen aan de circulaire afvlakkingen centraal op de gietnaad. Afvlakking kan ook veroorzaakt worden door het transport in tonnen of door gebruik in schrootdozen en zgn. druiven, afgevuurd door kanonnen (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 17: Schrootdoos (© Minnesota Historical Society / CC BY-SA (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:MHS_canister_shot.jpg (geraadpleegd op 10 juni 2020))).

Figuur 18: Shrapnelkogels uit een Wereldoorlog I clusterbom gevonden in Ieper De Meersen (© Kris Vandevorst 2020, Onroerend Erfgoed).

Figuur 19: Kogelpartjes (halve of vierde van de bol) (© privécollectie Erik Wauters).

Figuur 20: Kogels met een cilindrische band rond hun omtrek. Het gaat om kogels die met enige kracht in de (te smalle) loop werden geduwd of die voordien werden bijgewerkt om in de loop te passen (© privécollectie Erik Wauters).

Figuur 21: Kogels met een deuk ingevolge accidenteel dubbel laden. De schutter was er zich tijdens het strijdgevoel soms niet van bewust dat zijn schot niet was afgegaan. Hij laadde dan een tweede keer. De eerste kogel raakte de volgende, die daardoor een karakteristieke, cirkelvormige deuk vertoont (© privécollectie Erik Wauters).

Figuur 22: Gekauwde musketkogels met tandafdrukken van een mens of dier (© privécollectie Wim De Sutter).

Figuur 23: Kogel met sporen na impact op hout (© privécollectie Erik Wauters).

Figuur 24: Felix Eyskens: 'La rade d'Anvers': schilderij uit de 20ste eeuw, met op de voorgrond de Scheldeoevers met houten constructies.

Figuur 25: Aflijning van houten wrak met baksteencargo, vrijgekomen door erosie (© Ine Demerre 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 26: Vroegere kadeconstructies (© Erwin Meylemans 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 27: Stuk constructiehout van een schip. (© Erwin Meylemans 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 28: Zone langs de Schelde met palenconstructies: drone opnames van mei 2018 (boven) en juli 2019 (onder). (© Johan Van Laecke, Onroerend Erfgoed).

Figuur 29: Plaatselijk zeer uitgesproken 'erosiefront' op de oever. (© Erwin Meylemans 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 30: De riviererosie is plaatselijk eveneens duidelijk aan de hand van de los gespoelde rietwortelkluiten. (© Erwin Meylemans 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 31: De vondsten van op de Scheldeoevers zijn zeer gevarieerd, gaande van munten en rekenpenningen (4), aardewerk (12), objecten die wijzen op ambachtelijke activiteiten zoals smeltkroesjes (11), zegelloodjes en muntgewichten (10), speelgoed (7, 8), kledij-accessoires (5, 6) en andere persoonlijke voorwerpen zoals horlogesleuteltjes, heiligenhangertjes, etc. (1, 2, 3). De vondst van een noot van de *Piassave* (9) wijst op een 'exotische' connectie (© Sylvia Mazereel 2020, Onroerend Erfgoed).

Figuur 32: *Nighthawking* op de Muur van Hadrianus (© Sky News, 2018).

Figuur 33: Officiële zoektocht naar Wereldoorlog II vermisten aan het Oderfront. *Munitionbergung*, archeologen, metaaldetectoren, forensisch experts, politiemedewerkers en historici zoeken op strikt afgebakende terreinen naar slachtoffers (© Laurens M. Flokstra 2018, VBGO).

Figuur 34: Russische onderscheidingen, gevonden bij een officiële zoekactie naar Wereldoorlog II vermisten in Oost-Duitsland. Deze objecten hebben uiteindelijk geleid tot identificatie van de stoffelijke resten van de militair (© Laurens M. Flokstra 2018, VBGO).

Figuur 35: Voorbeelden van op 2dehands aangeboden metaaldetectievondsten uit Vlaanderen (© <https://www.2dehands.be/> 2019 en 2020).

Figuur 36: Logo gebruikt bij de geslaagde metaaldetectienetwerkdag van 18 mei 2019 (© Daisy Van Cothem 2019, Onroerend Erfgoed).

Figuur 37: Screenshot van de startpagina 'Ik wil een metaaldetectievondst melden' (© Onroerend Erfgoed).

Figuur 38: Screenshot van het metaaldetectievondstmeldingsformulier van een fictieve melder (© Onroerend Erfgoed).

Figuur 39: Screenshot van het overzicht van de metaaldetectievondstmeldingen van een fictieve melder (© Onroerend Erfgoed).

